

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΑΓΓΛΙΚΑΝΙΣΜΟΣ (*)

ΥΠΟ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ

ΚΛΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΧΑΛΚΗΣ

3. Ἀπὸ τοῦ 1930 μέχρι τοῦ 1960.

Αἱ ἀπὸ τοῦ 1930 ἀρξάμεναι ἐπαφαὶ μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν μᾶς φέρουσιν εἰς τὴν σύγχρονον καὶ τελευταίαν φάσιν αὐτῶν. Ἡ περίοδος τῶν ἐτῶν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ προηγούμενα χρονικὰ διαστήματα τοῦ Κ' αἰῶνος, εἶναι κατὰ τι ἐκτενεστέρα. Παρὰ ταῦτα ὅμως, αἱ κατ' αὐτὴν σχέσεις ἔχουσι τὰ αὐτὰ κοινὰ γνωρίσματα, αἱ δὲ δογματικαὶ συζητήσεις στηρίζονται, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, ἐπὶ τῶν αὐτῶν βάσεων. Τοιαύτας βάσεις συνιστῶσιν αἱ κατὰ τὸ 1930 ἐν Λάμπεθ καὶ τὸ 1931 ἐν Λονδίῳ, τῆς Μικτῆς Ἀγγλοορθοδόξου Δογματικῆς Ἐπιτροπῆς, γενόμεναι συζητήσεις. Κατ' αὐτάς ἐπετεύχθη ἱκανὸς βαθμὸς προσεγγίσεως εἰς τὰς ἀπόψεις ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐπιδιώκουσι καὶ πάλιν τὴν ἐπίτευξιν τῆς μυστηριακῆς ἐπικοινωνίας. Οἱ Ὀρθόδοξοι τονίζουσι τὴν βασικὴν ἀπὸ Ὀρθοδόξου πλευρᾶς ἀρχὴν περὶ τῆς κατὰ πρῶτον ἐν τοῖς δόγμασιν ἐνότητος. Καὶ οὗτοι δεικνύουσι ποιάν τινα ὑποχωρητικότητα.

Κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα ἔτη, ὅποτε αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι τῆς Διασπορᾶς ὀργανοῦνται ἐπὶ τὰ βελτίω, ὅτε ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία πολλάκις καλεῖται νὰ πληροφορήσῃ τοὺς Ἐτεροδόξους καὶ νὰ δώσῃ τὴν μαρτυρίαν τῆς οὐσίας, τῆς ἐνότητος καὶ τῶν δογμάτων αὐτῆς καὶ ὅτε ἡ Ὀρθόδοξος θεολογία ἐξελισσεταὶ ἐπὶ τὸ τελειότερον καὶ ἀνδροῦται, αἱ μετὰ τῶν Ἐτεροδόξων καὶ τῶν Ἀγγλικανῶν σχέσεις μελετῶνται μετὰ περισσοτέρας κρίσεως καὶ πείρας καὶ στηρίζονται ἐπὶ μᾶλλον ἀντικειμενικῶν καὶ σταθερωτέρων βάσεων.

Ὁ κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐτῶν (1939-1945) ἐνσκήψας Β' Παγκόσμιος Πόλεμος παρουσίασε παρομοίαν πρὸς τὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμον καταστάσεις συσφίξεως τῶν δεσμῶν καὶ ἐκδηλώσεως στενωτέρας ἐπικοινωνίας. Παράγοντα ἱστορικὸν ἀπὸ τοῦ πολέμου τούτου καὶ ἐξῆς ἀποτελεῖ ἡ ἐκ νέου εἰς τὸν τομέα τῶν διεκκλησιαστικῶν σχέσεων ἐμφάνισις τῆς Ρωσικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Τὸ ζήτημα τῆς ἀναγνώσεως τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν δὲν λύεται εὐνοϊκῶς καὶ ὁμοφώνως ὑπὸ πασῶν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ διέρχεται μίαν περίοδον ἀμφιταλαντεύσεων.

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 436 τοῦ προηγούμενου τεύχους.

Αἱ σχέσεις γενικῶς ἐξακολουθοῦσι νὰ φέρωσι τὸν αὐτὸν φιλικὸν καὶ ἀδελφικὸν χαρακτῆρα.

Ἡ κατὰ τὸ 1930 (8-23 Ἰουνίου) ἐν Ἀγίῳ Ὁρει συνελθοῦσα Διορθόδοξος Ἐπιτροπὴ¹, εἰς ἣν μετέσχον ἀντιπρόσωποι τῶν Πατριαρχείων ΚΠόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Σερβίας, Ρουμανίας καὶ τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν Ἑλλάδος καὶ Πολωνίας, δηλ. πασῶν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ἐκτὸς τῆς ἐμπεριστάτου Ρωσικῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, ἡσχολήθη μὲ τὸν καταρτισμὸν τοῦ Προγράμματος τῆς Ὁρθόδοξου Προσυνόδου καὶ τὸν καθορισμὸν τοῦ τρόπου, τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου τῆς συγκροτήσεως καὶ συγκλήσεως ταύτης. Τὸ ἕβδομον θέμα τοῦ ὀρισθέντος προγράμματος θίγει τὰς σχέσεις τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς τοὺς Ἐτεροδόξους.

α) Σχέσεις ἐν πνεύματι ἀγάπης, ἥτις κατὰ τὸν Ἀπόστολον ἀπάντα ἐλπίζει, μετὰ τῶν Ἐτεροδόξων Ἐκκλησιῶν (Ἀρμενίων, Κοπτῶν, Ἀβυσσηνῶν, Χαλδαίων, Ἰακωβιτῶν, Παλαιοκαθολικῶν, Ἀγγλικανῶν), ὅσαι τείνουσι νὰ προσεγγίσωσι πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ δὲν ἐνεργοῦσι προσηλυτισμὸν μετὰ τῶν Ὁρθόδοξων.

β') Σχέσεις προφυλάξεως καὶ ἀμύνης κατὰ τῶν Ἐτεροδόξων, οἵτινες ἐνεργοῦσι προσηλυτισμὸν καὶ προσπαθοῦσι καθ' οἰονδήποτε τρόπον νὰ βλάψωσι τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν (Ρωμαιοκαθολικισμὸς-Οὐνιτισμὸς, Προτεσταντισμὸς-Μεθοδισμὸς, Βαπτισταί, Χιλιασμὸς κ.τ.λ.)².

Τὸ ἄρθρον τοῦτο δεικνύει τὴν ἰδιαιτέραν θέσιν καὶ ἐκτίμησιν, ἧς ἀπολαύει ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία παρὰ τῆς ἡμετέρας Ὁρθόδοξου.

Ἐνα μῆνα μετὰ τὴν Διορθόδοξον Ἐπιτροπὴν ἤρχισεν ἐν Λονδίῳ τὰς ἐργασίας του τὸ Ζ' Συνέδριον τοῦ Λάμπεθ (1930)³. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας Κόσμο Γκόρδον Λάγκ, γράφων πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Φώτιον Β' ἀπὸ 24ης Φεβρουαρίου 1930, προσεκάλει αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ τὰς ἄλλας Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας ὅπως ἀποστείλωσιν ἀντιπροσώπους εἰς Λάμπεθ, οἵτινες θὰ ἐλάμβανον μέρος εἰς συνομιλίαν τοῦ τύπου τοῦ προηγουμένου Συνεδρίου τοῦ Λάμπεθ (ΣΤ', 1920). Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης εὐχαρίστως ἀνταπεκρίθη εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην. Κατόπιν ἀλληλογραφίας τούτου πρὸς τὰς Ἀδελφὰς Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας καθηρτίσθη ἡ γενικὴ Πανορθόδοξος Ἐπιτροπὴ⁴. Ἡ Ὁρθόδοξος ἐν τῷ Συνεδρείῳ τούτῳ ἀντιπρο-

1. Πρακτικὰ τῆς Προκαταρκτικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ἀγίων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν τῆς συνελθοῦσης ἐν τῇ ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Ἱερῷ μεγίστῃ Μονῇ τοῦ Βατοπεδίου (8-23 Ἰουνίου 1930), ΚΠ., 1930.

2. Αὐτ., σ. 144.

3. The Lambeth Conferences (1867-1948). London: SPCK, 1948, pp. 143-281.

4. Ἡ σύγκλησις τοῦ Συνεδρίου τοῦ Λάμπεθ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος 1930. Ἀνταλλαγέντα Ἐγγράφα: Ο 5 (1930) 209-219, 253-5, 297-8. Ἄ. Ροσμαρῆ, Ἐθν' ἀν., σ. 33-49.

σωπεία διέφερε τῆς προηγουμένης ἐν Λάμπεθ τοῦ 1920 καθ' ὅτι ἦτο εὐρύτερα ἐκείνης ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν. Τὸ 1920 ἀντιπροσωπεύετο μόνον τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἐνῶ τὸ 1930 συμμετείχον ἅπασαι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, ἐκτὸς τῆς Ρωσσοικῆς. «Αὕτη πρώτη γενικὴ τῆς ὅλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας ἐπαφή», κατὰ τὸν Πατριάρχην Φώτιον. Καὶ ἀριθμητικῶς (11 μέλη) ὑπῆρξεν ἡ εὐρύτερα πασῶν τῶν μέχρι τότε διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν καταρτισθεισῶν ἐπιτροπῶν⁵. Πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς ἦτο ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος Β' ὁ Μεταξάκης, ἀντιπροσωπεύων καὶ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ. Τὰ λοιπὰ μέλη ἦσαν: ὁ Θεατεῖρων Γερμανὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἰορδάνου Τιμόθεος τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, ὁ Ἐπίσκοπος Νόβου Σάδ Εἰρηναῖος τοῦ Πατριαρχείου Σερβίας, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Βουκοβίνης Νεκτάριος τοῦ Πατριαρχείου Ρουμανίας, ὁ Ἐψηφισμένος Πάφου Λεόντιος τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου, ὁ Μητροπολίτης Κερκύρας (νῦν Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης) Ἀθηναγόρας καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης Μιχαὴλ Κωνσταντινίδης τῆς Ἐκκλησίας Ἑλλάδος, ὁ ἀρχιμανδρίτης Σάββας Σοβιέτωφ τῆς Ἐκκλησίας Πολωνίας καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Ζνεπόλης Παῖσιος τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας, ἰδιαίτερας προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας⁶. Ἡ Ὁρθόδοξος ἀντιπροσωπεία, συνεργομένη καὶ κατ' ἰδίαν, συνητήθη μετ' εἰδικῆς ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου τοῦ Λάμπεθ ὀρισθείσης ἐπιτροπῆς, προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Gloucester Arthur Headlam, τετράκις ἀπὸ τῆς 15ης-18ης Ἰουλίου 1930 καὶ συνεζήτησε θέματα φύσεως δογματικῆς καὶ πρακτικῆς. Ἐκ τῶν συζητήσεων τούτων προῆλθον δύο ἐπίσημα κείμενα: 1) τὰ Πρακτικά, καὶ 2) ἡ Περίληψις τῶν Πρακτικῶν⁷.

Πρὸ τῆς ἐπισήμου ἐνάρξεως τῶν συνομιλιῶν οἱ Ὁρθόδοξοι ὑπέβαλον εἰς

5. Ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας αἰλήφθη δηλονότι ὑπ' ὄψιν μετὰ πόσον μείζονος κύρους θὰ περιβάλλοντο αἱ μετὰ τῶν ὀρθοδόξων συζητήσεις καὶ τὰ συμπεράσματα, εἰς ἃ αὐταὶ θὰ κατέληγον, ἂν συμμετείχεν αὐτῶν τὸ σύνολον τῶν Ἐκκλησιῶν, αἵτινες συγκροτοῦσι τὴν μίαν καὶ ἀδιαίρετον ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ διοικήσει ἀνατολικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Θεοτεῖρων Γερμανὸς. Ἡ Προεγγύσις Ἀγγλικανῶν καὶ Ὁρθοδόξων, Ο 9 (1934)302. Cf. Lialine, Op. cit., p. 41.

6. Προσαγόρευσις τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας κ. Κόσμο Λάγκι πρὸς τὴν Ἀντιπροσωπείαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ο 5 (1930)345-9. Ἀ. Ροσμαρῆ, Ἐνθ. ἄν., σ. 82-8.

7. Ο 5 (1930)354-6, 392-401, 468-471, 530-3, 607-610. Ἀ. Ροσμαρῆ, Ἄντ., σ. 161-198. Ἀλεξανδρείας Μελετίου, Ἐνθ' ἄν. Λεοντοπόλεως Χριστοφόρου, Αἱ ἐν Λάμπεθ τοῦ 1930 ἐνωτικαὶ πρὸς τὴν Ἀγγλικανὴν καὶ Ὁρθοδόξον, Ε 9 (1931)131 ες. Η. Μπρατσιώτου, Ὁρθόδοξοι καὶ Ἀγγλικανοί. Ἀ. Ροσμαρῆ, Ἄντ. Τὸ ἐν Λάμπεθ Συνέδριον τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, Ο 5 (1930)345-353. Γ. Ν. Καρμύρη, Ἐνθ' ἄν., 1,359-365. The Lambeth Conferences, pp. 231-7. Lambeth Occasional Reports, 1931-8, London: SPCK, 1948, pp. 85-112. G. K.A. Bell, Op. cit., III,17-20.

η') Ποίαν στάσιν θὰ ἐτήρει ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀπέναντι τῆς «Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος τῶν Νέων»⁸.

Τὰ ἐρωτήματα ταῦτα, καθὼς καὶ ζητήματά τινα ἐκ τῶν «Ὁρων Μυστηριακῆς Κοινωνίας» (Ἱερωσύνη, Θεία Εὐχαριστία), ἀπετέλεσαν τὰ πρὸς συζήτησιν θέματα.

Αἱ συζητήσεις ἔλαβον χώραν εἰς τρεῖς γλώσσας, τὴν Ἑλληνικὴν, Ἀγγλικὴν καὶ Γερμανικὴν⁹. Ἐξ ὀνόματος τῆς Ὁρθοδόξου ἀντιπροσωπείας ὠμίλει, κατὰ τὰ συμπεφωνημένα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, μετεῖχον ὁμῶς τῶν συζητήσεων καὶ ἄλλοι ὅτε παρίστατο ἀνάγκη, ἀπὸ μέρους δὲ τῶν Ἀγγλικανῶν ὁ Ἐπίσκοπος Gloucester, δίδων τὸν λόγον καὶ εἰς τοὺς συναδέλφους του, ὅσῳκις ἔδει νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ ὁμοφωνία τῆς ὅλης Ἀγγλικανικῆς ἀντιπροσωπείας¹⁰. Ἡ ἀντιπροσωπεία τῶν Ἀγγλικανῶν περιελάμβανεν Ἐπισκόπους ἀνήκοντας εἰς ὅλας τὰς τάξεις καὶ σχολὰς¹¹.

Ἡ περίληψις τῶν γενομένων συζητήσεων περιλαμβάνει δεκαεπτὰ σημεία.

1) Συνεφωνήθη, ὅπως διορισθῇ κοινὴ Ἐπιτροπὴ ἐξ Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν πρὸς ἐξέτασιν δογματικῶν ζητημάτων.

2) Οἱ Ἀγγλικανοὶ Ἐπίσκοποι ἀπεδέχθησαν ὅτι οἱ Ὁροὶ Μυστηριακῆς Ἐπικοινωνίας δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας.

3) Ἡ Ὁρθόδοξος ἀποστολὴ ἀπεδέχθη ὅτι οἱ Ὁροὶ οὗτοι «θὰ ἠδύναντο ν' ἀποτελέσωσι χρήσιμον βᾶσιν συζητήσεως κατόπιν τροποποιήσεών τινων».

4) Ἡ αὐθεντικὴ ἀπόφασις εἰς ζητήματα πίστεως, κατὰ τοὺς Ἀγγλικανούς, ἀνήκει εἰς τὸ σῶμα τῶν Ἐπισκόπων, μὴ ἀποκλειομένης τῆς συνεργασίας κλήρου καὶ λαοῦ κατὰ τὰς συζητήσεις.

5) Κατὰ τοὺς Ὁρθοδόξους ἐπὶ ζητημάτων πίστεως ὀριστικῶς ἀποφαίνεται τὸ σῶμα τῶν Ἐπισκόπων ἐν Συνόδῳ μὴ ἀποκλειομένης τῆς ἐκφράσεως γνώμης ὑπὸ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν.

6) Οἱ Ἀγγλικανοὶ Ἐπίσκοποι ἐδήλωσαν, ὅτι ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ὁμολογίᾳ ὁ Ἐπίσκοπος κέκτηται δικαιοδοσίαν ἐν ζητήμασι πίστεως καὶ πειθαρχίας διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ δικαστηρίου πρωτοδικῶς καὶ ὅτι προβλέπεται ἔκκλησις εἰς τὸ ἐπαρχιακὸν δικαστήριον ἢ εἰς ἀνάλογον σῶμα.

7) Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀποστολὴ ἐδήλωσεν, ὅτι ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ πνευματικαὶ ὑποθέσεις δικάζονται ἐν πνευματικοῖς δικαστηρίοις καὶ ὅτι

8. Ἀ. Ροσμαρῆ, "Ἐνθ' ἄν.", σ. 146-7, 139-141. Ἰ. Ν. Καμμίρη, "Ἐνθ' ἄν.", 1,360, ὑπόσημ. 4.

9. Ἀ. Ροσμαρῆ, Αὐτ., σ. 135, ὑπόσημ. 1.

10. Τὸ ἐν Λάμπεθ Συνέδριον τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, "Ἐνθ' ἄν.", σ. 351.

11. Ἀλεξανδρείας Μελετίου, "Ἐνθ' ἄν.", παρὰ Ἀ. Ροσμαρῆ, Αὐτ., σ. 204-45.

τοὺς Ἀγγλικανοὺς πέντε ἐρωτήματα, ἐκεῖνοι δὲ πρὸς τοὺς Ὁρθοδόξους ὁκτὼ τοιαῦτα. Τὰ ἐρωτήματα τῶν Ὁρθοδόξων ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

α') Οἱ «ἄρροι κοινωνίας», οἱ συνταχθέντες καὶ δημοσιευθέντες ἀγγλιστί, ἑλληνιστί καὶ ρωσιστί προνοία τῆς ὑπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Καντουαρίας Ἐπιτροπείας ἐπὶ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, θεωροῦνται ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Λάμπεθ ὡς ἐκφράζοντες τὸ φρόνημα τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐὰν μὴ, ποῦ καὶ ἐν τίνι διαφέρουσι;

β') Ποῖον εἶναι ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ αὐθεντικὸν Σῶμα, τὸ ἐγκύριως ἀποφασίζον ἐπὶ διαφορῶν πίστεως;

γ') Ἐὰν μέλος τι τῆς Ἐκκλησίας κηρυχθῆ ἑναντίον τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας, ὅποια καὶ πῶς καθορίζεται ἡ θέσις αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ;

δ') Δέχεται ἡ Ἐκκλησία ἡ Ἀγγλικανικὴ τὴν χειροτονίαν ὡς μυστήριον καὶ τὸν κατὰ ἀδιάκοπον διαδοχὴν σύνδεσμον αὐτῆς μετὰ τῶν Ἀποστόλων;

ε') Δέχεται ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος γίνονται σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ καὶ ὅτι ἡ λειτουργία τῆς εὐχαριστίας εἶναι θυσία ἱλαστήριος ὑπὲρ ζώντων τε καὶ τεθνεώτων;»

Τὰ ἐρωτήματα τῶν Ἀγγλικανῶν εἶναι τὰ ἑξῆς:

α') Ἐὰν τὸ κύριον τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν θὰ ἔλθῃ καὶ ἐνώπιον τῶν λοιπῶν Τμημάτων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὰ ὅποια δὲν ἀπεφάνθησαν ἀκόμη περὶ αὐτῶν, καὶ ἐὰν ἐν σχέσει πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπάρχῃ ἀνάγκη καὶ ἄλλων ἐξηγήσεων.

β') Ἐὰν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία παραδέχεται τὸ κύριον τοῦ Ἀγγλικανικοῦ Βαπτίσματος.

γ') Ποίαν στάσιν ἐπιθυμεῖ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία νὰ ἀκολουθήσῃ ὅσον ἀφορᾷ τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων ὑπὸ Ἀγγλικανῶν ἱερέων, ἐν περιπτώσει μὴ παρουσίας Ὁρθοδόξου ἱερέως καὶ τανάπαλιν.

δ') Πρὸς ὁδηγίαν τῶν Ἀγγλικανῶν Ἐπισκόπων ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτεῖαις τῆς Ἀμερικῆς ποῖα διαβήματα θὰ ληφθῶσι διὰ τὴν ἐνοποίησιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ.

ε') Ἐὰν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐξήτασε τοὺς «Ὁρους Μυστηριακῆς Κοινωνίας» τοὺς ἐκδοθέντας εἰς τὴν Ἀγγλικήν, Ἑλληνικὴν καὶ Ρωσικὴν γλῶσσαν.

στ') Ἐὰν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θὰ ἐδέχετο νὰ σχηματισθῇ κοινὴ Ἐπιτροπὴ, ἥτις θὰ ἐξήταζε ζητήματα δόγματος.

ζ') Ἐὰν ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία δύναται νὰ βοηθήσῃ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἐν τῇ ὀργανώσει ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἀνωτάτων σχολείων ἐν χώραις ὑπαγομέναις τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.

ἡ ἀπόφασις προκειμένου περὶ ἐπισκόπου ἀνήκει εἰς δικαστήριον ἐξ ἐπισκόπων, προκειμένου δὲ περὶ ἄλλων κληρικῶν εἰς τὸν ἐπίσκοπον ἐνεργοῦντα διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ δικαστηρίου.

8) Κατὰ τὴν κρατοῦσαν παρὰ τῆ Ἀγγλικανικῆ Ἐκκλησίᾳ ἔννοιαν «ἡ χειροτονία εἶναι μυστήριον».

9) Κατὰ τοὺς Ἀγγλικανούς, ἐκ τοῦ Προλόγου τοῦ Χειροτονητικοῦ ἐξάγεται ἡ ἔννοια τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἱερωσύνης.

10) Ἡ Ὁρθόδοξος ἀποστολὴ δηλοῖ, ὅτι μένει ἰκανοποιημένη ἐκ τῶν δηλώσεων τῶν Ἀγγλικανῶν περὶ τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς καὶ τῆς ἀποδοχῆς τῆς Ἱερωσύνης ὡς Μυστηρίου, καὶ «ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἐκτίθεται ἀθροιστικῶς ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς «Κοινῆς Προσευχῆς» καὶ ὅτι τὸ νόημα τῶν 39 ἄρθρων δέον νὰ ἐρμηνεύηται συμφώνως πρὸς τὸ βιβλίον τῆς «Κοινῆς Προσευχῆς».

11) Οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐδήλωσαν ὅτι ἡ Θεία Εὐχαριστία εἶναι Μυστήριον μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς θυσίας.

12) Ἡ Ὁρθόδοξος ἀποστολὴ δηλοῖ ὅτι ἡ ἔκθεσις τῆς Ἀγγλικανικῆς διδασκαλίας περὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας ὡς θυσίας εἶναι ἰκανοποιητικῆ.

13) Οἱ Ἀγγλικανοὶ Ἐπίσκοποι ἐδήλωσαν τοὺς τρόπους, καθ' οὓς τελοῦσι τὴν μυστηριακὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Ὁρθόδοξων.

14) «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀποστολὴ ἐδήλωσεν, ὅτι τὸ ἔλεον ζήτημα τοῦ διακανονισμοῦ παρομοίων περιστατικῶν μέλλει νὰ τύχη συζήτησεως ἐν τῇ μελλούσῃ Συνόδῳ τῆς ὅλης Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας».

15) «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀποστολὴ ἐδήλωσεν, ὅτι κατὰ τὴν πρᾶξιν τῆς ὅλης Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας οἱ Ἀγγλικανικῶς βαπτισθέντες δὲν ἀναβαπτίζονται».

16) «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀποστολὴ ἐδήλωσεν, ὅτι κατὰ τὴν μέλλουσαν Προσύνοδον αὐτῆς ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν θὰ ἀντιτίθετο ἴσως εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ βαπτίσματος τῶν παιδῶν, τῆς διδασκαλίας αὐτῶν ἀπὸ Ὁρθόδοξων βιβλίων ὑπὸ Ἀγγλικανῶν κληρικῶν, τοῦ γάμου ἢ ἄλλων τινῶν τελετῶν τελουμένων ὑπὸ Ἀγγλικανῶν κληρικῶν (ἐν περιπτώσει ἀνάγκης καὶ ὅπου ἀδύνατος ἢ παρουσία ὀρθόδοξου ἱερέως) ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅπως ὅλοι οἱ βαπτισθέντες ἢ συζευχθέντες καταγράφονται ἀπαραιτήτως ὡς Ὁρθόδοξοι καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν δηλώνονται ὅσον τὸ δυνατόν ταχέως εἰς τὴν ἀρμοδίαν Ὁρθόδοξον Ἀρχήν».

17) «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀποστολὴ ἐδήλωσεν, προκειμένου περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας, ὅτι ἐπικειμένης ἐπισήμου ἀποφάσεως ὑπὸ τῆς ὅλης Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, δὲν δύναται ἐπισήμως νὰ ἐγκρίνη πρᾶξιν, δι' ἣν δὲν ἔχει πληρεξουσιότητα, φρονεῖ ὅμως ὅτι ἡ πρᾶξις, καθ' ἣν Ὁρθόδοξοι μεταλαμβάνουσι παρ' Ἀγγλικανῶν ἱερέων ἐν περιπτώσει ἐσχάτης ἀνάγκης καὶ ὅπου ἡ παρου-

σία Ὁρθοδόξου ἱερέως ἀποβαίνει ἀδύνατος, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ, ἐὰν ἡ Ὁρθόδοξος Ἀρχὴ μὴ προβῇ εἰς ἀπαγόρευσιν τοιαύτης πράξεως».

Ἡ Ἐκθεσις τῶν Πρακτικῶν, οὔσα ἐκτενεστέρα καὶ περιεκτικωτέρα τῆς Περιλήψεως περιλαμβάνει καὶ στοιχεῖά τινα, ὧν δὲν γίνεται μνεία ἐν αὐτῇ.

Ὁ Ἀλέξανδρεῖας Μελέτιος, ὁμιλῶν περὶ τῆς σημασίας τῶν Ὁμολογιῶν τῶν νεωτέρων χρόνων,

«εἶπεν, ὅτι ἰδιαίτερα σπουδαιότης ἐν τούτοις ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ὅτι αἱ Ὁμολογιαὶ δὲν ἔχουσι τὸ αὐτὸ κύρος, καθόσον δὲν ἐγένοντο ἀποδεκταὶ ὑπὸ Οἰκουμενικῶν Συνόδων»¹².

Ἐπίσης ἐθίγησαν καὶ τὰ θέματα τῆς ἐννοίας τῆς Οἰκονομίας κατὰ τοὺς Ὁρθοδόξους¹³, καὶ τῆς ἐνοποιήσεως τῶν Ὁρθοδόξων ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ¹⁴.

Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἠρώτησεν ἐὰν ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία δέχεται τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Τὸ ζήτημα ὅμως τοῦτο ἀφέθη ὅπως συζητηθῇ ὑπὸ τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς¹⁵.

Οἱ ἐν τῷ Συνεδρίῳ τοῦ Λάμπεθ Ἐπίσκοποι τῆς Ἀγγλικανικῆς Ὁμολογίας ἰδιαίτερώς ἐτόνισαν, ἐν τῇ Ἐγκυκλίῳ τοῦ Συνεδρίου, ταῖς Ἀποφάσεις αὐτοῦ καὶ τῇ Ἐκθέσει τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν σχέσεων καὶ ἐπανενώσεως μετὰ τῶν Ἐπισκοπιανῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν σημασίαν τῆς ἐλεύσεως τῆς Ὁρθοδόξου ἀποστολῆς¹⁶. Τὸ Συνέδριον ἐδέχθη τὸν διορισμὸν Μικτῆς Ἀγγλοορθοδόξου Δογματικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς συνέχισιν τῶν συζητήσεων (Ἀπόφ. 33β').

«σημεῖοι ὅτι ἀποδέχεται τὰς δηλώσεις τῶν Ἀγγλικανῶν Ἐπισκόπων, τὰς ἐν αὐτῇ παρεχομένας, ὡς ἐπαρκῆ ἐξήγησιν τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν μετ' αὐτῆς κοινωνουσῶν Ἐκκλησιῶν ὡς πρὸς τὰ θέματα ἐκεῖνα» (Ἀπόφ. 33γ').

Τοιουτοτρόπως οἱ Ἐπίσκοποι ἔδωκαν τὴν συγκατάθεσιν των ἀπὸ Ἀγγλικανικῆς πλευρᾶς ἐπὶ τῶν συζητηθέντων.

Ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῶν συζητήσεων, οἱ Ἀγγλικανοὶ εἰς πολλὰ σημεῖα προσήγγισαν πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον διδασκαλίαν, οἱ δὲ Ὁρθόδοξοι ἐξεδηλώθησαν ἱκανοποιητικῶς ἐπὶ τούτου. Ἡ Ὁρθόδοξος ἀποστολὴ ἔδειξε τάσεις ἀναγνωρίσεως τῆς μυστηριακῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλι-

12. Ο 5(1930)397. Ἀ. Ροσμαρῆ, Ἐνθ' ἄν., σ. 169. Lambeth Occasional Reports, p. 99.

13. Ο 5(1930)607, 400-1. Ἀ. Ροσμαρῆ, Ἀὐτ., σ. 189, 175-7. Lambeth Occasional Reports, pp. 109-110, 102-3.

14. Ο 5(1930)608. Ἀ. Ροσμαρῆ, Ἀὐτ., σ. 190-1. Lambeth Occasional Reports, pp. 110-1.

15. Ο 5(1930)609-610. Ἀ. Ροσμαρῆ, Ἀὐτ., σ. 192. Lambeth Occasional Reports, p. 111.

16. Ο 5(1930)464-7. Ἀ. Ροσμαρῆ, Ἀὐτ. σ. 215-7. The Lambeth Conferences, pp. 153, 169-170, 230-7.

κανῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὑπερέβαινε τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς. Τὸ τοιοῦτον δὲν ἐκρίθη εὐμενῶς ὑπὸ πολλῶν Ὁρθοδόξων θεολόγων. Αὐστηρότερον παντὸς ἄλλου ἔκρινε τὴν ἐπαφὴν ταύτην ὁ καθηγητῆς κ. Π. Μπρατσιωτῆς.

«Ἀπὸ γενικωτέρας δὲ ἐπόψεως κρίνων τὴν ἐν λόγῳ ἐπαφὴν παρατηρῶ, ὅτι αὕτη οὐ μόνον οὐδαμῶς προήγαγε τὸ ἔργον τῆς ἐνώσεως, ἀλλὰ τοῦναντίον ἔβλαψεν αὐτὸ τὸ μὲν διὰ τῆς ἐκ μέρους ἡμῶν συσκοτίσεως τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ βαυκαλισμοῦ τῶν Ἀγγλικανῶν διὰ κενῶν ἐλπίδων, τὸ δὲ διὰ τῆς παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις κύκλοις, ἔνεκεν τῆς ἀκατασχέτου ὑποχωρητικότητος τῆς ὀρθοδόξου ἀποστολῆς, προκληθείσης σοβαρᾶς ἀντιδράσεως κατὰ τῆς διὰ τοιούτων ἀνιστορήτων μεθόδων ἐνώσεως»¹⁷.

Ὁ Μητροπολίτης Λεοντοπόλεως (νῦν Ἀλεξανδρείας) Χριστοφόρος λέγει, ὅτι χρήσιμον τὸ μέτρον τοῦτο τῆς μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν μυστηριακῆς ἐπικοινωνίας, ὅπου δὲν ὑπάρχουσιν ἡμέτεροι Ἱερεῖς. Ἡ τοῦλάχιστον νὰ ἐπεφυλάσσοντο περισσότερο οἱ ἡμέτεροι ἀντιπρόσωποι»¹⁸.

Ὁ Καθηγητῆς κ. Ἰ. Κ. Καρμίρης θεωρεῖ εὐλόγους τὰς ἐπικρίσεις τῶν ὡς ἄνω ἐπὶ τῶν συγκαταθέσεων καὶ παραχωρήσεων τῆς Ὁρθοδόξου ἀποστολῆς ἐπὶ τινων πρακτικῶν ζητημάτων καὶ τῆς οὕτως ἐπιδικωκομένης ἐξωτερικῆς ἐνώσεως¹⁹. Ὁ δὲ ἐσχάτως γράψας ἀρχιμ. Ἱερ. Κοτσώνης, κρίνων τὴν συζήτησιν καὶ τὰς ἀποφάσεις, λέγει, ὅτι «ἐὰν ἀπὸ Ὁρθοδόξου πλευρᾶς ἐφηρμόζοντο, θὰ ἐσήμαινον πλήρη ἀνατροπὴν τῆς μέχρι τότε ἐπικρατούσης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κανονικῆς τάξεως»²⁰. Ὁ κ. Καρμίρης, ἀνακεφαλαιῶν καὶ ἀπηχῶν τὰς γνώμας καὶ ἄλλων Ὁρθοδόξων κληρικῶν καὶ θεολόγων, ὡς τοῦ Ἀλεξανδρείας Μελετίου, τοῦ Θυατείρων Γερμανοῦ, τοῦ Ἀνθίμου Ροσμαρῆ, τοῦ κ. Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, κ.ἄ., πολὺ ὀρθῶς λέγει,

«Ἄλλ' ὅπως ποτ' ἂν ᾗ, γεγονὸς ἀναμφισβήτητον εἶναι, ὅτι ἡ συνδιάσκεψις τοῦ Lambeth 1930 ἐσημείωσεν ἐν νέον σημαντικὸν βῆμα ἐν τῇ ὁδῷ τῆς προσεγγίσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν Ὁρθοδόξου καὶ Ἀγγλικανικῆς»²¹.

17. Ἐνθ' ἄν., σ. 44-5. Αὐτόθι παρατίθενται καὶ αἱ ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα γνώμαι ἄλλων καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τῶν Γρ. Παπαμιχαήλ, Δ. Μπαλάνου, Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, σ. 45, ὑποσημ. 1. Ἰ. Ν. Καρμίρη. Ἐνθ' ἄν., 1,364, ὑποσημ. 1. Κ. Δουβουνιώτου, Ἐνθ' ἄν. Β. Στεφανίδου, Ἐνθ' ἄν., σ. 711.

18. Ἐνθ' ἄν., σ. 202, ὑποσημ. 1.

19. Ἐνθ' ἄν.

20. Ἐνθ' ἄν., σ. 43. Ὁ Ἐπίσκοπος Διονύσιος τῆς Σερβικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν Ἀμερικῇ, κηρύσσων τὴν 28ην Ἰανουαρίου 1945 ἐν Νέα Ἰόρκη, εἶπεν, ὅτι αἱ συμφωνίαι τοῦ Λάμπεθ ἔχουσι τὸ νόημα α') τῆς κοινῆς ἀναγνωρίσεως, β') κοινῆς συμμετοχῆς ἐν τοῖς μυστηρίοις εἰς περίπτωσιν ἀνάγκης, καὶ γ') συνεργασίας τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. E.R. Hardy, Jr., ed., Op. cit., p. XXII, Fn. 14.

21. Ἐνθ' ἄν., 1,364. Ἀλεξανδρείας Μελετίου, Ἐνθ' ἄν., παρὰ Ἀ. Ροσμαρῆ, Ἐνθ' ἄν., σ. 198-9, 13. Ο 5 (1930) 351. Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, Ἐνθ' ἄν., σ. 98-9. E.R. Hardy, Jr., ed., Ib., pp. XX-XXI.

Ἀποτέλεσμα τῶν ἐν Λάμπεθ ἐπαφῶν ὑπῆρξεν ἡ ἀναγνώρισις τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, ἧς ἡγεῖτο τότε Μελέτιος Β΄ ὁ Μεταξάκης. Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας εἰς ἐπιστολήν του, ἀπὸ 20ῆς Νοεμβρίου 1930, πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ ἀπὸ 25ῆς Δεκεμβρίου 1930 πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Καντερβουρίας ἀνεκοίνου τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας, ἣτις ἐλήφθη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀποδοχῆς ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου τοῦ Λάμπεθ τῆς «Περὶ λήψεως», ἐνθα οἱ Ἀγγλικανοὶ ἀποδέχονται τὴν Χειροτονίαν ὡς Μυστήριον, τὴν Ἀποστολικὴν Διαδοχὴν, τὴν πραγματικὴν Μετάληψιν τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Κυρίου καὶ τὴν Εὐχαριστίαν ὡς ἰασηρίον θυσίαν²². Τοιουτοτρόπως τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας ὑπῆρξεν ἡ τετάρτη μετὰ τὰς Ἐκκλησίας ΚΠόλεως, Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρου Ἐκκλησία, ἣτις ἀνεγνώρισε τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας, μετὰ τὴν ἐν καιρῷ ἀποστολήν τῶν Πρακτικῶν τοῦ Συνεδρίου τοῦ Λάμπεθ (1930) δι' ἐπιστολῆς του ἀπὸ 4ῆς Δεκεμβρίου 1930 πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ὑπεμίμησεν εἰς αὐτὸν τὴν σχετικὴν ἀπόφασιν τοῦ ρηθέντος Συνεδρίου περὶ τοῦ καταρτισμοῦ Μικτῆς Δογματικῆς ἐξ Ἀγγλικανῶν καὶ Ὁρθοδόξων Ἐπιτροπῆς πρὸς συνέχισιν τῶν ἐπαφῶν, καθίστα γνωστὸν τὸν διορισμὸν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπιτροπῆς ἐξ Ἀγγλικανῶν θεολόγων καὶ τὸν παρεκάλει ὅπως «ὀνομάσῃ τὸ ταχύτερον ὁμοίαν Ἐπιτροπὴν ἐξ Ἐπισκόπων καὶ θεολόγων διὰ τὴν προσωπικὴν διαπραγματεύσιν μετὰ τῆς ἡμετέρας Ἀγγλικανικῆς Ἐπιτροπῆς»²³. Τὴν Ὁρθόδοξον ἐπιτροπὴν ἀπετέλεσαν ἀντιπρόσωποι 9 Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐκτὸς τῆς Ρωσικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὁ Μητροπολίτης Θυατείρων Γερμανὸς (ΚΠόλεως καὶ Ἱεροσολύμων), πρόεδρος τῆς ἀποστολῆς, ὁ ἀρχιμ. Μιχαὴλ Κωνσταντινίδης (Ἀλεξανδρείας), Μητροπολίτης Τύρου καὶ Σιδῶνος (νῦν Ἀντιοχείας) Θεοδόσιος (Ἀντιοχείας), ὁ Ἐπίσκοπος Νόβι Σάδ Εἰρηναῖος ((Σερβίας), ὁ Μητροπολίτης Βουκοβίνης Νεκτάριος (Ρουμανίας), ὁ Μητροπολίτης Πάφου Λεόντιος (Κύπρου), ὁ Μητροπολίτης Τρίκκης καὶ Σταγῶν Πολύκαρπος (Ἑλλάδος) καὶ ὁ Καθηγητῆς Ἀρσένιφ (Πολωνίας). Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐπιτροπὴ, ἀπὸ τῆς ἰσότητος ἀντιπροσωπευτικῆς τῆς Ἀγγλικανικῆς Ὁμολογίας», περιελάμβανεν ὀκτώ μέλη, ἐξ ὧν τῶν ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ σχολῶν σκέψεως,²⁴ με πρόεδρον τὸν Ἐπίσκοπον Gloucester Arthur Headlam. Ἡ Μικτὴ Δογματικὴ Ἐπιτροπὴ συνῆλθεν ἐν Λονδίνῳ ἀπὸ τῆς 15ῆς-20ῆς Ὀκτωβρίου 1931 καὶ ἠσχολήθη μετὰ τὸν καθορισμὸν

22. Ο 6(1931)49-53. Ἰ. Ν. Καμίρη, *Μνημεῖα*, II, 1033. G.K.A. Bell, *Op. cit.*, 111, 37-8.

23. Ἴδε σχετικὰ Ἐγγράφα καὶ Γράμματα ἐν Ο 6(1931)335-344, 388-391, 463-6. 7(1932)62-9.

24. Ἀ. Ροσμαρή, *Ἐνθ' ἀν.*, σ. 259. Lambeth Occasional Reports, pp. 60, 64.

«τῶν σημείων συμφωνίας καὶ διαφορᾶς μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀγγλικανικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου». Αἱ ἐργασίαι τῆς ἐπιτροπῆς ἐμφανίζονται εἰς τὴν Περίληψιν τῶν Πρακτικῶν καὶ τὴν Ἔκθεσιν τῶν Πρακτικῶν²⁵ τὴν δημοσιευθεῖσαν ἀπὸ κοινοῦ Ἀγγλιστὶ καὶ Ἑλληνιστὶ.

Ἐν ἀρχῇ προϋτάθη πάλιν ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν ἡ ἀνάγκη τῆς ἐν τῇ πράξει ἐφαρμογῆς τῆς ἐπικοινωνίας ἐν τοῖς μυστηρίοις μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ὁ Μητροπολίτης ἡμῶν Θυατείρων, ὅστις ὡς πρόεδρος ἐλάμβανε τὸν λόγον ἐν ὀνόματι τῆς Ὁρθοδόξου ἀντιπροσωπείας, χωρὶς νὰ ἀποκλειθῆται τὸ δικαίωμα ὁμιλίας ἐνὸς ἐκάστου, ἀπήντησεν, ὅτι

«ἡ μυστηριακὴ κοινωνία θὰ ἀκολουθήσῃ ὡς τελευταῖον βῆμα ἐξελιξεως, ἔταν ἀποκατασταθῆ πλήρης δογματικὴ συμφωνία καὶ γίνῃ ἡ ἔνωσις». Τὸ αὐτὸ ἐλέχθη καὶ εἰς τὸ τέλος τῶν συζητήσεων. «Συμφωνοῦμεν, ὅτι βάσις μυστηριακῆς κοινωνίας δέον νὰ εἶναι ἐνότης πίστεως»²⁶. Αἱ συζητήσεις ἐγένοντο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν 13 Ὁρων Μυστηριακῆς Κοινωνίας καὶ οὐχὶ τῆς Περίληψως τῶν Πρακτικῶν τοῦ 1930. «Ἐπειδὴ ἡ Περίληψις ἔτυχε τῆς ἐγκρίσεως τοῦ Συνεδρίου τοῦ Λάμπεθ, δὲν νομίζομεν, ὅτι ἔχομεν ἀρμοδιότητα ὅπως συζητήσωμεν αὐτήν». Αὕτη, καθὼς καὶ ἅπαντα τὰ συζητηθέντα, ὑπεβλήθησαν πρὸς ἐγκρισιν εἰς τὴν Σύνοδον τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τὰς Συνελεύσεις καὶ Συνόδους ἢ Συναθροίσεις τῆς Ἀγγλικανικῆς Ὁμολογίας. Ἐκ τῶν 13 Ὁρων οἱ τρεῖς τελευταῖοι, περὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας, τῆς Χειροτονίας καὶ τῆς Ἱερᾶς Ὑπηρεσίας καὶ τῶν Ἱ. Εἰκόνων δὲν ἐθίγησαν, διότι περὶ αὐτῶν ἱκανὰ ἐλέχθησαν κατὰ τὴν ἐν Λάμπεθ συνάντησιν τοῦ 1930. Ἐπίσης δὲν ἐθίγη καὶ τὸ περὶ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ζήτημα. Οἱ δὲ ὑπόλοιποι δέκα συνεπτύχθησαν εἰς ἕξι: α') Χριστιανικὴ Ἀποκάλυψις, β') Γραφὴ καὶ Παράδοσις, γ') τὸ Σύμβολον τῆς Ἐκκλησίας, δ') ἡ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλία, ε') ποικιλία ἡθῶν καὶ νομίμων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, στ') τὰ Μυστήρια.

α') «Ἀποδεχόμεθα τὴν Θεῖαν Ἀποκάλυψιν, ἣτις παρεδόθη ἡμῖν ἀπαξ καὶ ἔσσει ἐν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, καὶ ἀποδεχόμεθα αὐτήν, ὡς ἀπεκαλύφθη ἐν ταῖς Ἁγίαις Γραφαῖς καὶ ὡς ἐγνωρίσθη καὶ παρεδόθη παρὰ τῶν Ἀποστόλων ἐν τῇ Παραδόσει τῆς Ἐκκλησίας διὰ μέσου τῶν αἰώνων τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

β') «Συμφωνοῦμεν, ὅτι λαμβάνομεν τὴν Θεῖαν Ἀποκάλυψιν ἐν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ διὰ τῆς Γραφῆς καὶ τῆς Παραδόσεως. Γραφὴν λέγοντες ἐννοοῦμεν τὸν Κανόνα τῆς Γραφῆς, ὡς οὗτος ὠρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου καὶ ἐγένετο δεκτὸς ὑφ' ἀπάσης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας». Οἱ

25. Ο 7(1932)227-234. Ε 10(1932)57 ἐξ. Ἄ. Ρομαρῆ, Ἀθ., σ. 243-293. Lambeth Occasional Reports, pp. 43-84, 85-113. G.K.A.Bell, Op. cit., 111,38-43.

26. Ο 7(1932)233. Ἱ. Ν. Καμίρη, ΟΠ, 1,366. Lambeth Occasional Reports, pp. 56-9, 64.

ἀντιπρόσωποι συνεφώνησαν καὶ ἐπὶ τῶν Δευτεροκανονικῶν ἢ Ἀναγιγνωσκομένων... «οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας λέγουσιν: «Ἡ Ἁγία Γραφή περιέχει πᾶν ὅ,τι ἀναγκαῖον εἰς σωτηρίαν: οὕτως ὥστε πᾶν ὅ,τι δὲν ἀναγιγνώσκεται ἐν αὐτῇ, οὐδὲ δύναται ν' ἀποδειχθῆ δι' αὐτῆς, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ζητῆται παρ' οὐδενὸς ὅ,τι δέον νὰ πιστευῆται ὡς Ἄρθρον Πίστεως ἢ νὰ θεωρῆται ὡς ἀπαιτούμενον ἢ ἀναγκαῖον εἰς σωτηρίαν». «Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας λέγουσιν: «Ἡ Ἁγία Γραφή συμπληροῦται, διασαφηνίζεται καὶ ἐρμηνεύεται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως». Ἐν τέλει δὲ ἐπετεύχθη ἡ ἐξῆς κοινὴ δήλωσις: «Πᾶν πρὸς σωτηρίαν ἀναγκαῖον εὐρηται ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, ὡς αὕτη συμπληροῦται, διασαφηνίζεται, ἐρμηνεύεται καὶ ἐννοεῖται ἐν τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οἰκοῦντος Ἁγίου Πνεύματος. Συμφωνοῦμεν, ὅτι λέγοντες Ἱερὰν Παράδοσιν, ἐννοοῦμεν τὰς ἀληθείας, αἵτινες κατῆλθον ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων διὰ τῶν Πατέρων, αἵτινες ὁμολογοῦνται ὁμοφώνως καὶ συνεχῶς ἐν τῇ ἀδιαίρετῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ διδάσκονται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Συμφωνοῦμεν ὅτι, οὐδὲν τὸ περιεχόμενον ἐν τῇ Παραδόσει ἀντιφάσκει πρὸς τὰς Γραφάς. Καίτοι ἀμφοτέραι αὗται δύναται λογικῶς νὰ ὀρισθῶσι καὶ διακριθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλ' ὅμως δὲν δύναται νὰ χωρισθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων οὐδ' ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας».

γ') Ἐπῆλθε συμφωνία ὡς πρὸς τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Συμβόλου τῆς Νικαίας-ΚΠόλεως ὡς Συμβόλου τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ χρῆσις ἄλλων Συμβόλων ὑπὸ Ἐκκλησιῶν τινῶν εἴτε καὶ γραπτῶν μνημείων γίνεται ἀποδεκτῆ.

δ') Εἰς τὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐγένοντο δεκταὶ αἱ ἀποφάσεις τοῦ ἐν Βόννῃ Συνεδρίου τοῦ 1875.

ε') Γίνεται ἡ διάκρισις δύο εἰδῶν ἐκκλησιαστικῶν «ἡθῶν καὶ νομίμων», τῶν ὑποχρεωτικῶν δι' ὅλους τοὺς Χριστιανούς καὶ τῶν ἐχόντων τοπικὸν μόνον χαρακτῆρα.

στ') Ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μυστηρίων ἐπῆλθε διαφωνία, διότι οἱ μὲν Ὁρθόδοξοι ἀνέπτυξαν τὴν περὶ ἑπτὰ Μυστηρίων διδασκαλίαν, οἱ δὲ Ἀγγλικανοὶ ἀποδεχθέντες τὰ δύο: Βάπτισμα καὶ Εὐχαριστίαν ὡς Μυστήρια ὑπερέχοντα τῶν λοιπῶν, εἶπον «Ἄλλ' ἀναγνωρίζει καὶ ἡ Ἀγγλικανικὴ Ὁμολογία, ὅτι καὶ ἐν ἄλλαις τελεταῖς ὑπάρχει ἐξωτερικὸν καὶ ὄρατὸν σημεῖον καὶ ἐσωτερικὴ πνευματικὴ χάρις καὶ ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ δύναται νὰ θεωρηθῶσιν ὅτι ἔχουσι τὸν χαρακτῆρα μυστηρίου καὶ καλοῦνται κοινῶς Sacraments». Ὡς πρὸς τὴν τέλεσιν τῶν Μυστηρίων ἐγένετο ἀποδεκτὴ ἡ ποικιλία ἐθίμων καὶ τελετῶν. Τὰ θέματα τῆς Θείας Εὐχαριστίας καὶ τῶν Χειροτονιῶν ἐγένοντο δεκτὰ ὡς συνεζητήθησαν κατὰ τὰς ἐπαφὰς τοῦ Λάμπεθ (1930).

Οἱ Ἀγγλικανοὶ ἀντιπρόσωποι κατέθηκαν πρὸ τοῦ Συνεδρίου τοὺς ὅρους, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐβασίσθη ἡ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπιτευχθεῖσα μυστηριακὴ ἐπι-

κοινωνία μεταξύ Ἀγγλικανῶν καὶ ΠΚαθολικῶν. Οἱ δὲ Ὁρθόδοξοι εἶπον, ὅτι θὰ ὑποβάλλωσι τούτους εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Σύνοδον. Αἱ ἀποφάσεις αὗται ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως.

(1) Ἐκατέρα Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὴν καθολικότητα καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς ἄλλης καὶ διατηρεῖ τὴν ἑαυτῆς.

2) Ἐκατέρα Ἐκκλησία συμφωνεῖ νὰ δέχεται μέλη τῆς ἄλλης Ἐκκλησίας εἰς συμμετοχὴν ἐν τοῖς Μυστηρίοις.

3) Μυστηριακὴ κοινωνία δὲν ἀπαιτεῖ παρ' ἑκατέρας Ἐκκλησίας τὴν ἀποδοχὴν πάσης δογματικῆς γνώμης, μυστηριακῆς εὐλαβείας ἢ λειτουργικῆς πράξεως, ἰδιαζούσης εἰς τὴν ἄλλην, ἀλλ' ὑπονοεῖ ὅτι ἑκατέρα πιστεύει, ὅτι ἡ ἄλλη κέκτεται πάντα τὰ οὐσιώδη σημεῖα τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως»²⁷.

Ἡ ἐπαφὴ τοῦ 1931 ὑπῆρξε μία ἀπὸ πάσης ἀπόψεως σοβαρὰ προσπάθεια εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐνώσεως, καταδείξασα τὸν βαθμὸν τῆς ὑφισταμένης δογματικῆς συμφωνίας μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐν πολλοῖς, χωρὶς βεβαίως νὰ ἀγνοήσῃ καὶ τὰς διαφορὰς, ἰδίως ἐπὶ τῆς Γραφῆς καὶ Παραδόσεως, τῶν Μυστηρίων κ.τ.λ. Κατὰ τὸν Πρόεδρον τῆς Ὁρθοδόξου ἀποστολῆς, αὕτη ὑπῆρξεν «εἰς περαιτέρω σταθμὸς ἐν τῇ προαγωγῇ τοῦ ἔργου τῆς ἐνώσεως αὐτῶν».

Ὁ ἴδιος, περιγράφων τὰς ἐκ τοῦ συνεδρίου τούτου ἐντυπώσεις αὐτοῦ, λέγει: «Τὸ ἐπ' ἐμοὶ οὐδεμία ἀνάγκη ὑπάρχει νὰ βεβαιώσω τοὺς ἡγέτας τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας πόσον βαθεῖα εἶναι ἡ ἐπιθυμία μου νὰ ἴδω τὰς δύο Ἐκκλησίας ἡνωμένας ὅσον τὸ δυνατὸν τὸ ταχύτερον. Λόγω τῆς θέσεώς μου πιθανῶς εἶμαι ὁ ἄνθρωπος, ὁ καλλίτερον πληροφορημένος ἐπὶ τῶν ὑφισταμένων καὶ ἐκ τῶν δύο μερῶν δυσκολιῶν. Θὰ βαδίσω μετὰ συνέσεως, ἀλλὰ μετὰ σταθερῶν βημάτων. Νομίζω ὅτι εἶναι προσφορώτερον νὰ προχωρήσωμεν βῆμα πρὸς βῆμα, παρὰ νὰ ὀδεύσωμεν πρὸς τὰ πρόσω μετὰ βίας, μὲ τὸν κίνδυνον τῆς καταστροφῆς τοῦ ἔργου, πρὸς τὸ ὅποιον αἱ προσπάθειαι ἡμῶν κατατείνουσι. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, φίλοι μου Ἀγγλικανοί, τὸ Ἀγγλικὸν ρητὸν «μεγαλυτέρα βία, ὀλιγωτέρα ταχύτης». Ἀκολουθῶντες, ὡς εὐχαριστήσωμεν ἐκ βάθους καρδίας τὸν Θεὸν διὰ τὸ συμπέρασμα, εἰς ὃ ἐφθάσαμεν σήμερον. Δὲν τὸ ἐκλαμβάνομεν ὡς τὸ τελικὸν συμπέρασμα. Θεωροῦμεν τοῦτο ὡς τὸ ἔναυσμα διὰ νέας ἐξορμήσεις καὶ νέας ἐνεργείας»²⁸.

Ὁ καθηγητὴς ἀρχιμ. Ἱερ. Κοτσώνης, ἐνδιαφερόμενος ἰδίως ἐπὶ τῆς μυστηριακῆς ἐπικοινωνίας, σημειοῖ, ὅτι «ἡ Ὁρθόδοξος Ἀντιπροσωπεῖα ἐπα-

27. Ἐκθεσις τῆς Μικτῆς Δογματικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς διορισθείσης ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας πρὸς σύσκεψιν περὶ τῶν σημείων συμφωνίας καὶ διαφορᾶς μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀγγλικανικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου, Ο 7 (1932) 227-234. Ἀ. Ροσμαρῆ, Ἐνθ' ἄν., σ. 243-255. G.K.A. Bell, Op. cit. Lambeth Occasional Reports, pp. 43-59.

28. Ἐνθ' ἄν., σ. 302. Lambeth Occasional Reports, p.83

νήλθεν εἰς τὴν κανονικὴν ἀπὸ ὀρθοδόξου ἀπόψεως βᾶσιν», διὰ τῆς προσημειωθεῖσης δηλώσεως αὐτῆς²⁹. Ὁ κ. Ἰ. Ν. Καρμίρης ἀνευρίσκει

«τὰ πορίσματα τῆς πρώτης ταύτης συναντήσεως τῆς μεικτῆς δογματικῆς Ἀγγλοορθοδόξου Ἐπιτροπῆς, ἀπὸ πάσης ἐπόψεως σπουδαῖα καὶ ἀξιόλογα, λόγῳ τῆς συμφωνίας ἐν οὕτω θεμελιώδεσι δόγμασιν. Εἶναι βεβαίως ἀληθές, ὅτι ἐν τισὶ σημείοις δὲν ἐπῆλθε πλήρης ὁμοφωνία, ὡς ἐπ' ἴσης ἰκαναὶ ἄλλαι διαφοραὶ μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν δὲν ἐξητάσθησαν. Τὸ ἐπιτελεσθὲν ὅμως ἔργον εἶναι λίαν ἰκανοποιητικόν, παρέχον τὴν βᾶσιμον ἐλπίδα ὅτι ἐν μελλοντικαῖς νέαις συναντήσεσι τῆς Ἐπιτροπῆς οἱ Ἀγγλικανοὶ θέλουσι προσχωρήσει ἔτι μᾶλλον εἰς τὰς θέσεις τῶν Ὁρθοδόξων»³⁰.

Ὡς συνέχεια τῶν ἐν Λάμπει ἐπαφῶν τοῦ 1930 καὶ ἐν Λονδίῳ τοῦ 1931 θὰ πρέπη νὰ θεωρηθῶσιν αἱ δογματικαὶ συζητήσεις, αἱ γενόμεναι ἐν Βουκουρεστίῳ ἀπὸ 1-8 Ἰουνίου 1935³¹ μεταξὺ ἐπιτροπῆς τῆς Ρουμανικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκ 12 μελῶν ὑπὸ τῆς προεδρίας τοῦ Ἐπισκόπου Λουκιανοῦ τῆς Ἐπισκοπῆς Ρωμανοῦ καὶ Ἀγγλικανῶν ἐκ δέκα μελῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἐπισκόπου Lincoln F. C. Nugent Hicks. Ἡ Ἀγγλικανικὴ ἐπιτροπὴ ἀπετελεῖτο μᾶλλον ἀπὸ ὀπαδοὺς τῆς Ὑψηλῆς Ἐκκλησιαστικῆς μερίδος³².

Ἡ ἔκθεσις τῶν συνομιλιῶν περιλαμβάνει ἐννέα σημεία: α') ὁ σκοπὸς τῆς συσκέψεως, β') μέθοδος τῆς συσκέψεως, γ') τὰ 39 Ἄρθρα, δ') ἡ Θεῖα Εὐχαριστία, ε') ἡ Ἁγία Γραφή καὶ Ἱερὰ Παράδοσις, στ') τὰ Ἱερὰ Μυστήρια, ζ') ἡ Δικαίωσις, η') τὸ κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν, θ') Συμπέρασμα.

α') Ὁ σκοπὸς τῆς συσκέψεως ὑπῆρξεν ἡ μελέτη γενικῶς τῶν ἀπόψεων, τῶν ἀνταλλαγισῶν ὑπὸ τῆς Ἀγγλοορθοδόξου ἐπιτροπῆς καὶ τῆς ἐπὶ τῆς Ἐνότητος ἐπιτροπῆς τοῦ Συνεδρίου τοῦ Λάμπει τοῦ 1930. Ἐκ τῆς ἐκθέσεως ὁμοῦς τῶν συνομιλιῶν τοῦ Βουκουρεστίου καθίσταται φανερόν ὡσαύτως ὅτι ἐθίγησαν καὶ ζητήματα τῆς Μικτῆς Δογματικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1931.

β') Μέθοδος τῆς συσκέψεως. Διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀγγλοορθοδόξων συσκέψεων γίνεται ἀνάγνωσις ἰδιαίτερων μελετῶν, ἐν εἴδει εἰσηγήσεων ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἐπὶ τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν θεμάτων, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐπακολουθεῖ συζήτηση. Ἐγένοντο καὶ δύο ὁμιλίαι ἐπὶ τοῦ θέματος «Χριστιανικὸς Βίος καὶ ἡ προτροπὴ πρὸς τὴν Οἰκουμενικότητα».

29. Ἐνθ' ἄν., σ. 46-7.

30. Ἐνθ' ἄν., 1,369.

31. E 13 (1935) 275 ἔξ. Ἰ. Ν. Καρμίρη, Ἀδτ., 1,370-3. Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, Ἐνθ' ἄν., σ. 100-2. Π. Μπρατσιώτου, Αἱ Ἀγγλικανικαὶ Χειροτονίαι ἐξ ἀπόψεως Ὁρθοδόξου, σ. 18-21. Lambeth Occasional Reports, pp. 189-205. G. K. A. Bell, Op. cit., III, 43-51.

32. Π. Μπρατσιώτου, Ἀδτ., σ. 19. H. M. Waddams, ed., Anglo-Russian Theological Conference, p. 92.

γ') Περὶ τῶν 39 Ἐκκλησιαστικῶν ἢ Ἀγγλικανικῶν Ἀντιπροσωπειῶν ἐδήλωσεν: «Ἡ διδασκαλία τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας αὐθεντικῶς ἐκτίθεται ἐν τῷ Βιβλίῳ Κοινῆς Προσευχῆς καὶ ὅτι ἡ ἔννοια τῶν 39 Ἐκκλησιαστικῶν δέον νὰ ἐρμηνεύηται συμφώνως πρὸς τὸ Βιβλίον τῆς Κοινῆς Προσευχῆς καὶ ὅτι συνεπῶς τὰ 39 ἄρθρα πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς δευτέρα τῇ τάξει ἐν σχέσει πρὸς τὸ Βιβλίον τῆς Κοινῆς Προσευχῆς».

δ') Περὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας ἐγένετο «ὁμοφώνως ἀποδεκτὴ» παρὰ πάντων ἡ ἀκόλουθος ἔκθεσις: «1) Κατὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς προετέλεσε τὴν θυσίαν τοῦ θανάτου Αὐτοῦ, προσενέγκας ἑαυτὸν ὡς τροφήν εἰς τοὺς Ἀποστόλους ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ ἄρτου, εὐλογηθέντος ὑπ' Αὐτοῦ. 2) Ἡ θυσία, ἡ προσενεχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ, προσηνέχθη ἐφ' ἅπαξ ὑπὲρ πάντων, ἐξιλεοῦ τὰς ἀμαρτίας ζώντων καὶ νεκρῶν καὶ καταλλάσσει ἡμᾶς μετὰ τοῦ Θεοῦ. Δὲν παρίσταται ἀνάγκη νὰ θυσιάσῃ ἑαυτὸν πάλιν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς. 3) Ἡ θυσία ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ τελεῖται διηγενῶς ἐν τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ ἀναμιμάκτως ὑπὸ τὰ εἶδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου διὰ τοῦ ἱερουργούντος ἱερέως καὶ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἵνα κοινωνήσωσι τῶν καρπῶν τῆς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θυσίας οἱ προσφέροντες τὴν εὐχαριστήριον θυσίαν, ἐκεῖνοι ὑπὲρ ὧν προσφέρεται, καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες μεταλαμβάνουσι ἀξίως τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου. 4) Ἐν τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἀγιαζόμενοι μεταβάλλονται εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Πῶς; Τοῦτο εἶναι μυστήριον. 5) Ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τῆς θείας εὐχαριστίας παραμένουσιν ὡς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐφ' ὅσον χρόνον ὑπάρχουσι τὰ στοιχεῖα ταῦτα τῆς θείας εὐχαριστίας. 6) Ὅσοι μεταλαμβάνουσι τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου τῆς θείας εὐχαριστίας ἀληθῶς κοινωνοῦσι τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν».

ε') Περὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως ἐγένετο ἀποδεκτὴ ἔκθεσις, βελτιωθείσης κατὰ τι τῆς ὑπὸ τῆς Κοινῆς Δογματικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1931 συνταχθείσης τοιαύτης.

στ') Ἐπὶ τῶν Μυστηρίων δὲν ἐπῆλθε πλήρης ὁμοφωνία. Ἡ Ἀγγλικανικὴ ἀντιπροσωπεῖα ὁμοφώνως ἐδέχθη ὅπως παραπέμψῃ ἰδίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔκθεσιν.

ζ') Περὶ τῆς δικαιώσεως ἐγένετο ὁμοφώνως παρὰ πάντων δεκτὴ ἡ ἐπομένη δῆλωσις: «Διὰ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ ἀνθρωπότης κατηλλάγη μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος οἰκειοῦται τὴν ἀπολυτρωτικὴν χάριν διὰ πίστεως καὶ ἀγαθῶν ἔργων καὶ ἐπιτυγχάνει τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ κυρίου καὶ ζωοποιοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὸν ἀγιασμὸν διὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἱερῶν μυστηρίων».

η') Ἐπὶ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἢ Ρουμανικῆ ἐπιτροπῆ προέβη εἰς τὴν ἐξῆς δῆλωσιν: «Θεωρήσασα τὰ συμπεράσματα τῶν

εισηγήσεων: ἐπὶ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς, τῆς ἱερωσύνης, τῆς θείας εὐχαριστίας, τῶν θείων μυστηρίων γενικῶς, τῆς Παραδόσεως καὶ τῆς δικαιοσύνης, καὶ θεωρήσασα τὰς δηλώσεις τῆς Ἀγγλικανικῆς ἀντιπροσωπείας ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων, αἵτινες συμφωνοῦσι πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἢ Ρουμανικῆ ὀρθόδοξος ἐπιτροπὴ ὁμοφώνως συνιστᾷ εἰς τὴν ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ρουμανικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅπως ἀναγνωρίσῃ τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν».

θ') Συμπέρασμα-Ἀποτέλεσμα. Ἡ Ρουμανικὴ Ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισεν ὁμοφώνως ὅπως εἰσηγηθῆ εἰς τὴν Ἱ. Σύνοδον τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανῶν Χειροτονιῶν. Κατὰ τὸν αὐτοχαρακτηρισμὸν τῆς συνδιασκέψεως, κατὰ τὴν διάσκεψιν ταύτην ἐπετεύχθησαν σπουδαῖαι συμφωνίαι μεταξύ τῆς Ρουμανικῆς ἐπιτροπῆς καὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς ἀντιπροσωπείας, οὐ μόνον α) ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν σπουδαιότητα τῆς ἱερωσύνης, ἀλλ' ἐπίσης β') ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν σπουδαιότητα τῆς θείας εὐχαριστίας, γ) τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως καὶ δ) ὡς πρὸς τὴν περὶ δικαιοσύνης διδασκαλίαν. Πρὸς τοῦτοις προκαταρκτικῆς τινος συμφωνία ἐπετεύχθη καὶ περὶ τοῦ χρίσματος, τῆς μετανόιας, τοῦ γάμου καὶ τοῦ εὐχελαίου, ὡς πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν ὡς μυστηρίων. Διὰ τῶν τοιούτων συμφωνιῶν πιστεύομεν, ὅτι παρεσκευάσθη μία στερεὰ βᾶσις διὰ περαιτέρω συζητήσεις, δι' ὧν θὰ καταστῆ δυνατὸν νὰ ἀποκατασταθῆ πλήρης δογματικὴ συμφωνία μεταξύ τῶν Ὁμολογιῶν Ὁρθοδόξου καὶ Ἀγγλικανικῆς».

Ἡ Ἱ. Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας ἀπεδέχθη τὴν Ἐκθεσιν ταύτην, συνεπῶς καὶ τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, εἰς τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 20ῆς Μαρτίου 1936³³, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀνεκοινώθη τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ καὶ τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ Καντερβουρίας, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν

«Ὅτι ἡ ἐπιδοκιμασία αὕτη ἀποβαίνει ὀριστικὴ μόνον, ὅταν καὶ ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἐπικυρώσῃ τὰ συμπεράσματα τῆς Ἀντιπροσωπείας αὐτῆς ἀναφορικῶς μὲ τὸν μυστηριακὸν χαρακτῆρα, ὡς διαλαμβάνεται ἐν ἐκτάσει εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, συμπεράσματα γενόμενα δεκτὰ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν διασφαλίσεων τῆς 1-8 Ἰουνίου τοῦ 1935».

Ἐντὸς τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἡ Ἐκθεσις τῶν συζητήσεων τῆς Ρουμανίας προὔξενησε δυσμενεῖς τινὰς κρίσεις³⁴. Ἐγένετο ὁμοῦς ἀποδεκτὴ ὑπὸ

33. Ο-41 (1936) 282-4. Ἱ. Ν. Καρμύρη, Μνημεῖα, II, 1033-5. G.K.A. Bell, Op. cit., III, 48-50. Ἐν τῷ γράμματι τούτῳ θίγεται καὶ τὸ ἀπὸ 20ῆς Ἰανουαρίου 1925 σταλέν ὑπὸ τοῦ Πριμάρτου Ρουμανίας Μήριανος γράμμα πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ἐνθα ὡς ὅρος ἀναγνώρισεως ὑπὸ τῆς Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν ἐτίθετο ὁ ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν καθορισμὸς τῆς διδασκαλίας περὶ τῶν Ἱερῶν Μυστηρίων καὶ τῆς Χειροτονίας ὡς Μυστηρίου ἢ οὐ. Ο-1 (1926/7) 473-6.

34. Π. Μπρατσιώτου; Ἐνθ' ἀν.,

τῶν οἰκείων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Συνέλευσις Ὑόρκης, τῆς 28ης Μαΐου 1936, οὐδενὸς ἀντιλέγοντος «ἐδέχθη καὶ ἐπεκύρωσε» τὴν Ἐκθεσιν. Αἱ δύο Βουλαιὶ τῆς Συνελεύσεως τῆς Καντερβουρίας ἀπεδέχθησαν τὴν 22αν Ἰανουαρίου 1937 (οὐδενὸς ἀντιλέγοντος ἐν τῇ Ἄνω Βουλῇ καὶ 104-6 ἐν τῇ Κάτω) τὴν Ἐκθεσιν ὡς οὖσαν «σύμφωνον πρὸς τοὺς Ἀγγλικανικοὺς τύπους καὶ ὡς μίαν θεμιτὴν (νόμιμον) ἐρμηνείαν τῆς πίστεως τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας»³⁵.

Τὴν 28ην Ἰουνίου 1936 ὁ Πατριάρχης Ρουμανίας Μύρων μετέβη εἰς Λονδίνον, ἐνθα παρέμεινεν ἐπὶ δεκαήμερον, πρὸς ἐπίσημον ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας καὶ ἀνταποδόσιν τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς Βουκουρεστίον ἐπισκέψεως ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Εἰς Λονδίνον ἐγένετο πάλιν λόγος περὶ ἐνώσεως καὶ ἔλαβον χώραν θερμότητα ἐκδηλώσεις πρὸς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν³⁶.

Αἱ ἐν Βουκουρεστίῳ συνομιλίαι, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς Ἐκθέσεως καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν, ἀπετέλεσαν ὄχι μόνον συνέχειαν τῶν προγενεστέρων, ἀλλὰ παρουσιάζουσι καὶ «πρόδοσιν τινὰ» ἐν συγκρῆσιν πρὸς ἐκείνας³⁷. Διὰ δὲ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν ὁ ἀριθμὸς τῶν εὐνοϊκῶς ἐκδηλωθεισῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἠῤῥάνετο κατὰ μίαν μονάδα.

Ὁ κ. Μπρατσιώτης, αὐστηρῶς πως κρίνων τὴν μέχρι τοῦδε στάσιν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐν ταῖς πρὸς τοὺς Ἀγγλικανικοὺς σχέσεσιν αὐτῶν, ἐκφράζεται ὡς ἐξῆς:

«Ὡπωσδήποτε ὁ ἀνασκοπῶν τὴν ἱστορίαν τοῦ ζητήματος περὶ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλ. χειροτονιῶν ἐν τῇ Ὁρθοδ. Ἐκκλησίᾳ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ προσέξῃ τὸν νοῦν εἰς τὴν μετὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον βαθμηδὸν προϊοῦσαν μείωσιν τῆς δογματικῆς εὐθιξίας τῶν ὀρθοδόξων ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ἀγγλικανικοὺς σχέσεσιν αὐτῶν, μείωσιν ἥτις δὲν πιστεύομεν ὅτι θὰ συνδέεται μετὰ χαλαρώσεως τῆς αὐτοπεποιθήσεως τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας ὡς τῆς μιᾶς, ἀγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας»³⁸.

Ὁ δὲ Ἐπισκοπιανὸς καθηγητὴς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, εἰδικὸς ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, E. R. Hardy, J. λέγει, ὅτι «αἱ συζητήσεις τῶν ἐτῶν 1930-5 διεφώτισαν τοῦλάχιστον τὴν σχέσιν τῆς Ὁρθοδόξου καὶ Ἀγγλικανικῆς θεολογίας ἐπὶ μιᾶς εὐρείας ἐκτάσεως»³⁹.

Πρὸς τὸ ἡμέτερον ζήτημα συνδέεται ἀπὸ δογματικῆς πλευρᾶς καὶ ἡ ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου ἀντιπροσωπείας ἐν τῷ Β' Παγκοσμίῳ Συνεδρίῳ Π.Τ.

35. Ἀπτόθι. G.K.A. Bell, Op., cit., III, 48. E.R. Hardy, Jr. ed., Op. cit., p. 17.

36. Ο 41 (1936)223, 253-4. Π. Μπρατσιώτου, Ἀπτόθι. Ἰ. Ν. Καρμίρη, ΟΠ, 1,370.

Ἄμ. Ἀλιβιζάτου, Ἐνθ' ἄν., σ. 101.

37. Ἰ. Ν. Καρμίρη, Ἐνθ' ἄν.,

38. Ἐνθ' ἄν., σ. 21.

39. Ἐνθ' ἄν., σ. XXI.

ἐν Ἐδιμβούργῳ (1937) γενομένη δήλωσις, ἐρχομένη δευτέρα εἰς τὴν σειρὰν μετὰ τὴν τῆς Λωζάννης, ἐν τῇ ὁποίᾳ τονίζεται ἡ περὶ ἐνώσεως διδασκαλία τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας.

«... ἡμεῖς ἐμμένομεν εἰς τοῦτο, ὅτι ἡ μυστηριακὴ κοινωνία (Intercommunio) πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἐπιστέγασμα γνησίας καὶ πραγματικῆς ἐνώσεως, ἐφ' ὅσον θὰ ἔχῃ αὕτη ἐπιτευχθῆ διὰ θεμελιώδους συμφωνίας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως. Μυστηριακὴ ἐπικοινωνία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λογισθῇ ὡς μέσον πρὸς ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν...

Ἡμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι ἀντιπρόσωποι, οἱ ἐμμένοντες πιστοὶ εἰς τὴν παράδοσιν τῆς παλαιᾶς, τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας τῶν ἐπτὰ οἰκουμενικῶν Συνόδων τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰώνων, ἐμφορούμεθα τῆς πεποιθήσεως, ὅτι μόνον ἡ δογματικὴ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, οἷαν εὐρίσκομεν αὐτὴν ἐν ταῖς ἀγίαις Γραφαῖς, ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς πίστεως, ἐν ταῖς ἀποφάσεσι τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἐν ὅλῳ τῷ βίῳ τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, θὰ ἠδύνατο νὰ παράσχη ἀσφαλῆ βάσιν πρὸς συζήτησιν ἀποτελεσματικὴν καὶ ὀρθὴν ἐπὶ τῶν δογματικῶν καὶ θεολογικῶν προβλημάτων⁴⁰.

Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς τὰς μετέπειτα θεολογικῆς φύσεως Δηλώσεις τῶν Ὀρθοδόξων ἐν τοῖς συνεδρίοις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν (ἀπὸ τοῦ 1948), τῆς Ἐπιτροπῆς Π.Τ. ἐν Λούνδ (1952)⁴¹, τῆς Β' Γενικῆς Συνελεύσεως ἐν Ἐβανστον (1954)⁴² καὶ τοῦ ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ Συνεδρίου Μελετῶν Π.Τ. ἐν Ὁμπερλιν, Ὁχάϊο (1957)⁴³. Συναφῆς πρὸς τὴν στάσιν τῶν Ὀρθοδόξων ἐν τῷ ΠΣΕ καὶ τὰς πρὸς τοὺς Ἐτεροδόξους σχέσεις αὐτῶν εἶναι ἡ πρὸς τὰς Ἀδελφὰς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας σταλεῖσα Ἐγκύκλιος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τοῦ 1952⁴⁴ ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας τοῦ ἀπὸ Ἀμερικῆς Παναγιωτάτου Κ. Ἀθηναγόρου. Ἐν τῷ σπουδαίῳ τούτῳ Ἐγγράφῳ μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας ἐκτίθεται ὁ τρόπος συνεργασίας τῶν Ὀρθοδόξων μετὰ τοῦ ΠΣΕ καὶ Ἐτεροδόξων εὐρύτερον καὶ ἐπιστάται ἡ προσοχὴ αὐτῶν ἰδίως ἐπὶ τοῦ λατρευτικοῦ τομέως.

40. Ο 12(1937)374-7. Ἱ. Ν. Καμίση, *Μηνιαῖα*, II, 966-9. L. Hodgson, *The Second World Conference on F.O.*, Edinburgh, 1937, New York: Macmillan Company, 1938.

41. Ἱ. Ν. Καμίση, *Αὐτ.*, II, 969-971. Ο 27 (1952)248-251. Β.Θ. Σταυρίδου, *Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὸ ΠΣΕ*, σ. 34-5. C.S. Tomkins, *The Third World Conference on F.O.*, Lund, 1952, London: SCM Press, 1953.

42. Ο 30(1955)5-59. Φιλαδελφείας Ἰακώβου, Ἔπιστομα Ἐγγράφα τοῦ ΠΣΕ, Ἐβανστον 1954, Α' Τὸ κύριον θέμα, Ἰσταμπούλ, 1956. Τοῦ Αὐτοῦ. Ἐκθέσεις τῶν Τμημάτων, Ο 31(1956)163 ἐξ. Β.Θ. Σταυρίδου, *Αὐτ.*, σ. 36-9. W.A. Visser 't Hooft, *The Evanston Report, 1954*, London: SCM Press, 1955. G.K.A. Bell, *Op. cit.*, IV, 41-4

43. *The Greek Orthodox Theological Review* 3(1957)7-11. P.S. Minear, *The Nature of the Unity we seek*, St. Louis, Mo: Bethany Press, 1958.

44. Ο 27(1952)96-99. Ἱ. Ν. Καμίση, Ἐνθ' ἄν., II, 960-3. Β. Θ. Σταυρίδου, Ἐνθ' ἄν., σ. 33, 39-46. G.K.A. Bell, *Op. cit.*, IV, 38-41.

«Δέον ἵνα οἱ ὀρθόδοξοι κληρικοὶ ἀντιπρόσωποι ὧσιν ὅσα τὸ δυνατὸν ἐφεκτικοὶ ἐν ταῖς λατρευτικαῖς μετὰ τῶν ἑτεροδόξων συνάξεις, ὡς ἀντικειμέναις πρὸς τοὺς ἱεροὺς κανόνες καὶ ἀμβλυνοῦσαι τὴν ὁμολογιακὴν εὐθιξίαν τῶν Ὁρθοδόξων, ἐπιδιώκοντες ἵνα τελῶσιν, εἰ δυνατὸν, καθαρῶς ὀρθοδόξου ἀκολουθίας καὶ τελετάς, πρὸς ἐμφάνισιν οὕτω τῆς αἰγλης καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς ὀρθοδόξου λατρείας πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ἑτεροδόξων».

Τὸ ἔτος 1939 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας Κόσμο Γκόρδον Λάγκ ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας, γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἔνθα ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Βενιαμίν. Ἡ ἐπίσκεψις αὕτη, «πρᾶγμα ἀσύνηθες» κατὰ τὸν Καθολικὸν Lialine ἦτο ἱστορικῆς σημασίας, διότι διὰ πρώτην φοράν Ἀρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας ἤρχετο εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Κατὰ δὲ τὸν ἀείμνηστον Ἡλιοπόλεως Γεννάδιον «ὑπῆρξε τὸ φυσικὸν ἐπακόλουθμα τῶν μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν σχέσεων καὶ συζητήσεων ἀρξαιμένων πρὸ τριῶν περίπου αἰώνων». Ἐν Φαναρίῳ ἀπεδόθησαν εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Λάγκ ἐξαίρετικαί τιμαὶ καὶ «ἡ Α.Θ.Π... ἐξαγαγοῦσα τὸ ἕτερον ἐκ τῶν ἐγκολπίων, τὰ ὅποια ἔφερεν ἀνήρτησε τοῦτο εἰς τὸ στήθος τῆς Α. Χάριτος». Ἐπανελαμβάνετο, ὡς ἐλέχθη ἐν τῇ οἰκείῳ τόπῳ, ἡ φιλόφρων κατὰ τὸ 1921 ἐκδηλώσις τοῦ τότε Τοποτηρητοῦ τοῦ Θρόνου Προύσης Δωροθέου πρὸς τὸν τότε Καντερβουρίας Randall Davidson⁴⁵.

Μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν ἠσχολήθη ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (1939), κατόπιν αἰτήματος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας Κόσμο Λάγκ, γενομένου τὸ ἔτος 1938. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος παρέπεμψε τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἥτις ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 30ῆς Ἰουνίου 1939, παρόντος καὶ τοῦ ὁμοτίμου καθηγητοῦ τῆς Δογματικῆς Κ. Δουβουνιώτου, ἐξέθηκεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ὑπομνημάτων τῶν καθηγητῶν Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, Δ. Μπαλάνου καὶ Η. Μπρατσιώτου καὶ τοῦ Σημειώματος τοῦ Π. Τρεμπέλα⁴⁶ τὴν ἐπιστημονικὴν γνώμην αὐτῆς. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, στη-

45. Ο 14 (1939) 100-3. Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, Ἐνθ' ἀν., σ. 102. Ἡλιοπόλεως Γεννάδιου, Ἐπὶ τῇ εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐπισκέψει τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κανταουρίας, Ἐνθ' ἀν., σ. 103-8. Cil. Lialine, *Op. cit.*, p. 37.

46. Αἱ ἐργασίαι αὐται, ἀποτελοῦσαι σπουδαίαν συμβολὴν τῆς ἡμετέρας θεολογίας ἐπὶ τοῦ ἐπιμάχου τούτου θέματος, ἐξεδόθησαν εἰς ἓνα αὐτοτελῆ τόμον. «Τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν», ἀν. ἐκ τῆς Ε 17 (1939), ἈΘ., 1939, καθὼς καὶ ἰδιαιτέρως. Ὁ κ. Ἀλιβιζάτος ἀνετύπωσε συμπληρωμένον τὸ Ὑπόμνημά του τὸ ἔτος 1940. Τελευταία ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου μελέτη εἶναι ἡ τοῦ Ἀρχμ. Ἱερ. Κοτσώνη, Περὶ τοῦ κύρους τῆς Ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλικανῶν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ Ἀγγλ. ἐν *The Greek Orthodox Theological Review* 3 (1957) 182-96. 4 (1958) 44-65. Εὐρύτερον ἐπὶ τῆς ἱστορίας ὀλοκλήρου τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας τελευταία εἶναι τοῦ κ. Π. Τρεμπέλα, Ἡ Ἱστορία τῆς Μεταρρυθμίσεως ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ, τῶν δὲ σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἰδίως κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα, τοῦ γράφοντος, Ὁρθοδοξία καὶ Ἀγγλικανισμὸς κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα, Θεσσ. 1960 καὶ Ἀγγλ. ἐν *The Greek Orthodox Theological Review* 5 (1959) 9-26.

ριχθείσα ἐπὶ τῆς γενομένης εἰσηγήσεως, ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς τῆς 21ης Σεπτεμβρίου 1939 δὲν ἔλαβεν εὐνοϊκὴν ἀπόφασιν ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 21ης παρ. μηνὸς Σεπτεμβρίου, λαβοῦσα ταῦτα ὑπ' ὄψιν, ὡς καὶ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸ θέμα τοῦτο, διασκεψαμένη, ἀπεφάνητο ὅτι τοιοῦτο σπουδαῖον ζήτημα, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο παρεμφερές, εἶναι τῆς ἀρμοδιότητος τῆς ὅλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν δικαιούται μία ἐπὶ μέρους Ἐκκλησία νὰ ἀποφαινηται περὶ αὐτοῦ, ἡ δὲ προκαταρκτικὴ αὐτοῦ μελέτη, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀνήκει, συμφώνως πρὸς τὸν Καταστατικὸν Χάρτην τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, εἰς ἣν καὶ παρέπεμψεν αὐτό.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἀπεφάσισεν, ὅπως ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ, εἰς ἐκάστην παρουσιαζομένην περίπτωσιν προσελεύσεως Ἀγγλικανοῦ κληρικοῦ εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν, ἀκολουθῆ τὴν ἐπ' αὐτοῦ τελευταίαν πράξιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν περὶ τούτου ὁμόφωνον ἀπόφασιν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, καθ' ἣν «κατ' ἀκρίβειαν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ὡς ἔγκυρα μόνον τὰ ὑπ' αὐτῆς τελούμενα μυστήρια, εἰς εἰδικὰς ὕμους περιπτώσεις ἡ Ἐκκλησία, ἐφ' ὅσον ἤθελε θεωρήσει πρέπον καὶ σκόπιμον, μετ' ἐπισταμένην τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν ἔρευναν, δύναται κατ' οἰκονομίαν νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν χειροτονίαν προσερχομένου εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν Ἀγγλικανοῦ»⁴⁷.

Διαρκοῦντος τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου (1939-1945), καὶ δὴ κατὰ τὸ ἔτος 1940, μία Ἀγγλικανικὴ ἀποστολὴ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἐπίσκοπον Gloucester ἐπεσκέφθη τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας τῶν Βαλκανίων, Βουλγαρίας, Σερβίας καὶ Ἑλλάδος. Ἐν Ἑλλάδι ἐθίγη τὸ ζήτημα τῆς περιεκτικότητος (περιληπτικότητος) τῶν Ἀγγλικανῶν καὶ ἀποκλειστικότητος τῶν Ὁρθοδόξων (comprehensiveness, exclusiveness). Ἐκ τῶν γενομένων ἐπαφῶν οὐδὲν τὸ συγκεκριμένον προέκυψεν⁴⁸.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ αὐτοῦ πολέμου ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας ἀπέκτησε σχετικὴν ἐλευθερίαν δράσεως, ὅτε ἡ πολιτεία ἔπαυσε νὰ ἐφαρμόζῃ τὰ ἀπὸ πολλοῦ καταπιεστικά κατὰ τῆς Ἐκκλησίας μέτρα. Ἡ παρουσία τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἤρχισε πάλιν νὰ γίνηται αἰσθητὴ εἰς τὸν διορθόδοξον καὶ διαχριστιανικὸν κόσμον⁴⁹. Καὶ αἰ μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν σχέσεις

47. Ἱ. Ν. Καμίρη, "Ἐνθ' ἄν., II, 1035, 1026-9. C.K.A. Bell, Op. cit., III, 50-51.

48. E.R. Hardy, Jr., ed., Op. cit., p. XVI C.K.A. Bell, Christian Unity, p.

98. Irenikon 18 (1941).

49. J. S. Curtiss, The Russian Church and the Soviet State, 1917-1950, Boston: Little Brown & Co., 1953. M. Spinka, The Church in Soviet Russia, New York: Oxford University Press, 1956. The Russian Orthodox Church, Moscow: Publications of the Moscow Patriarchate, n.d. (1958?)

ἀποκατεστάθησαν ἐκ νέου. Οὕτω ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ὑόρκης Cyril Garbett ἐπεσκέφθη τὴν Μόσχαν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1943 ἵνα διαβιβάσῃ τὰς εὐχὰς τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ πρὸς τὸν νεοεκλεγέντα Πατριάρχην Μόσχας Σέργιον. Τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην ἀνταπέδωσε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1945 ὁ Μητροπολίτης Κρουτίτσκης Νικόλαος, μετ' ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας ἐλθὼν εἰς Ἀγγλίαν⁵⁰.

Εἰς τὸ ἐν Μόσχᾳ Συνέδριον τῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν (1948), παρόντων ἀντιπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν πέραν τοῦ Παραπετάσματος, Ρωσσίας, Σερβίας, Ρουμανίας, Βουλγαρίας, Γεωργίας, Πολωνίας, Ἀλβανίας, Τσεχοσλοβακίας, ὡς καὶ τῶν Ἀρχαίων Πατριαρχείων τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, μεταξὺ τῶν τεσσάρων θεμάτων, ἐφ' ὧν ἐγένοντο συζητήσεις καὶ ἐλήφθησαν ἀποφάσεις, κατεγράφετο καὶ τὸ περὶ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν. Ἡ ὑπογραφεῖσα ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ὡς ἄνω Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν σχετικὴ ἀπόφασις ὑπῆρξεν ἀρνητικὴ. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐβασίσθη κυρίως ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τῆς πίστεως μεταξὺ Ἀγγλικανισμοῦ καὶ Ὁρθοδοξίας. Πρὸς εὐνοϊκὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου ἐν τῷ μέλλοντι ζητεῖται ἡ ἐκδοσις ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἐνότητος τῆς πίστεως καὶ ὁμολογίας μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας

«μιαῖς ἀθθεντικῆς πράξεως τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας προερχομένης ἀπὸ συνόδου τινὸς ἢ συνεδρίου τοῦ κλήρου τῆς Ἀγγλικανικῆς Ὁμολογίας καὶ κυρουμένης εἶτα ὑπὸ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας». Περὶ τῶν μέχρι τότε ληφθεισῶν εὐνοϊκῶν ἀποφάσεων λέγονται τὰ ἑξῆς:

«Ἐὰν δὲ αἱ Ἐκκλησίαι Κωνσταντινουπόλεως, Ἱεροσολύμων, Κύπρου καὶ Ρουμανίας, ὡς καὶ ἄλλαι αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι, ἀνεγνώρισαν κατ' ἀρχὴν τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, ἐν τούτοις ἔχομεν μαρτυρίας ὅτι ἡ ἀναγνώρισις αὕτη ἐγένετο ὑπὸ ὄρους»⁵¹.

Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ὑπέγραψαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Ρουμανίας, αἵτινες ἐν τῷ παρελθόντι εἶχον ἐκφρασθῆ εὐνοϊκῶς ἐπὶ τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν.

Ταύτοχρόνως συνήρχετο ἐν Λονδίῳ τὸ Η' Συνέδριον τοῦ Λάμπεθ (1948)⁵², πρῶτον μεταπολεμικὸν τοιοῦτον. Εἰς αὐτὸ προσεκλήθησαν καὶ ἀντι-

50. The Lambeth Conference, 1948, London: SPCK, 1948, II, 68-9. H.M. Waddams, ed., Op. cit., pp. 10-2.

51. Ἰ. Ν. Καμίρη, "Ἐνθ' ἄν., II, 1036-7, 1028. Actes de la Conference des Chefs et des Représentants des Eglises Orthodoxes Autocephales, Moscou, 8-18 Juillet 1948, 2 vols. Ed. du Patriarcat de Moscou, 1950-2, II, 242-296, 445-7. Major Portions of the Proceedings of the Heads of the Autocephalous Orthodox Churches, held in Moscow, July, 1948, Paris: YMCA, Press, 1952. G.K.A. Bell. Documents on Christian Unity, IV, 35-7.

52. Θυατείρων Γερμανοῦ, Τὸ Πρόγραμμα τοῦ μέλλοντος Συνεδρίου τοῦ Λάμπεθ, Ο 22 (1947) 324-7. Τοῦ Αὐτοῦ, Τὸ ἐν Λάμπεθ Συνέδριον τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, Ο 23 (1948) 534-371. The Lambeth Conference, 1948.

πρόσωποι τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν διὰ νὰ λάβωσι μέρος, ὡς συνήθως, κατὰ τὰς ἐναρκτηρίους τελετὰς τοῦ Συνεδρίου καὶ παρεμπιπτόντως μόνον εἰς προφορικὰς συζητήσεις ἐπὶ πρακτικῶν ζητημάτων. Ἐκ τῶν Ὁρθοδόξων παρῆσαν ὁ Μητροπολίτης Θυατείρων Γερμανός, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, πρόεδρος, ὁ Μητροπολίτης Ἐδέσσης (νῦν Θεσσαλονίκης) Παντελεήμων μετὰ τοῦ Καθηγητοῦ Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, Ἑλλάδος, ὁ Πρωθιερεὺς Νικόλαος, Σερβίας καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Σάββας, Πολωνίας. Ἡ ὀρθόδοξος ἀποστολή, παρόντος καὶ τοῦ Πρωτοσυγκέλλου τῆς ἱ. Μητροπόλεως Θυατείρων ἀρχιμ. Αἰμιλιανοῦ (νῦν Ἐπισκόπου Μελόης) Τιμιάδου, ἔσχε προφορικὰς συζητήσεις ἀνεπισημου χαρακτήρος. Ἐν αὐταῖς ἐθίγησαν τὰ ζητήματα περὶ τοῦ Βαπτίσματος, Θ. Κοινωνίας καὶ τῶν ἄλλων Μυστηρίων, τῆς παροχῆς ἀμοιβαίως εὐκτηρίων οἴκων, ἀνταλλαγῆς φοιτητῶν, ἄλλων ἐπαφῶν καὶ τῆς ἀποστολῆς βοηθημάτων εἰς τοὺς Ὁρθοδόξους⁵³.

Τὸ Συνέδριον τοῦ Λάμπεθ, ἐν τῇ γενομένῃ δεκτῇ ἰδιαίτερά ἐκθέσει τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας (III, II) καθὼς καὶ ταῖς ἀποφάσεσιν αὐτοῦ (66, α-δ), ὁμιλεῖ περὶ τῶν σχέσεων Ἀγγλικανῶν καὶ Ὁρθοδόξων. Ἡ μέχρι τοῦδε γενομένη ἀναγνώρισις τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν ὑπὸ ἐνίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν θεωρεῖται φέρουσα τὸν χαρακτῆρα «τῆς προσωρινότητος».

«Ὁ κύριος λόγος τῆς καθυστερήσεως ἐν τῇ ἐξετάσει τοῦ ὅλου ζητήματος ἀπὸ μέρος τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶνε ἡ ἀποφίσις, ὅτι ἀπόφασις τοσοῦτον σπουδαία, δύναται ὀρθῶς νὰ ληφθῇ ὑπὸ συνόλου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Πανορθόδοξος Σύνοδος δὲν συνῆλθεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ γνωρίζομεν καλῶς τοὺς λόγους, οἵτινες ἠμπόδισαν τὴν σύγκλισίν της. Ἀλλὰ μέχρι τῆς συγκροτήσεως Πανορθοδόξου Συνόδου καὶ ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεώς της ἐπὶ τούτων καὶ παρομοίων ζητημάτων, δὲν δύναται νὰ γίνῃ μεγάλη ἢ ἀποφασιστικὴ πρόοδος ἐν τῇ σχέσει τῶν δύο ἡμῶν Ἐκκλησιῶν»⁵⁴.

Ἡ ἀπόφασις (66.-α') ἀναγράφει τὰ ἑξῆς:

«Τὸ Συνέδριον... παρακαλεῖ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Καντουαρίας ὅπως τῇ συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὀρίσῃ μίαν νέαν Ἐπιτροπὴν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς συνεχίσεως τῆς μελέτης»⁵⁵.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ὡς ἄνω ἀποφάσεως, καθὼς καὶ αἱ εὐρύτεραι ἐπαφαὶ τῶν Ἀγγλικανῶν μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων ἐσυνεχίζοντο. Αἱ ἐπικρατοῦσαι ὁμῶς συνθήκαι δὲν ἠνύνησαν τὴν μέχρι τοῦδε πραγματοποιήσιν τοῦ σχεδίου τούτου.

53. Θυατείρων Γερμανοῦ, Αὐτ., σ. 354, 366-7.

54. Θυατείρων Γερμανοῦ, "Ενθ' ἄν., σ. 365. The Lambeth Conference, 1948, II, 69-70.

55. Θυατείρων Γερμανοῦ, Αὐτ., σ. 361-2. The Lambeth Conference, 1948, 42.

Αἱ σχέσεις τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας παρουσίασαν μίαν ικανοποιητικὴν ἐξέλιξιν. Οὕτω τὸ ἔτος 1955 μία ὀκταμελὴς ἀντιπροσωπεῖα τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ρωσσίας ἐπεσκέφθη τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Καντερβουρίας καὶ τὴν Ἀγγλίαν⁵⁶. Πρόεδρος τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἦτο ὁ Μητροπολίτης Μίνσκ καὶ Βυελωρωσσίας Πιτιρίμ, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τρία ἄλλα Ὁρθόδοξα μέλη. Τὴν 12ην Ἰουλίου 1955 ἐγένοντο συζητήσεις ἐν τῷ Παλατίῳ τοῦ Λάμπεθ μεταξύ Ὁρθόδοξων καὶ Ἀγγλικανῶν, ἐν αἷς ἐθίγησαν διάφορα σημεῖα θεολογικῆς καὶ πρακτικῆς φύσεως. Ἡπίσης ἐθίγη καὶ τὸ ζήτημα τῆς συγκλήσεως συνεδρίου μεταξὺ ἀντιπροσωπεῖων τῶν δύο Ἐκκλησιῶν πρὸς συζήτησιν θεολογικῶν θεμάτων, ὅπερ ἐπραγματοποιήθη ἐν Μόσχᾳ τὸ ἐπόμενον ἔτος, κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ 1956. Ἡ ὀρθόδοξος ἀποστολὴ κατὰ τὴν διαμονὴν αὐτῆς ἐν Λονδίνῳ προσέφερε πρὸς τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν Ἅγιον Ποτήριον καὶ ἡ πρᾶξις αὕτη ἡρμηνεύθη ὡς ἐκδήλωσις διαθέσεων πρὸς στενωτέραν προσέγγισιν καὶ ἐπίτευξιν τῆς μυστηριακῆς ἐπικοινωνίας.

Δύο μῆνας πρὸ τῆς ἐν Μόσχᾳ θεολογικῆς συνδιασκέψεως, κατὰ Μάϊον τοῦ 1956, ἰδιαίτερα ἀντιπροσωπεῖα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας, ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ τότε Ἐπισκόπου Γιβραλτάρ Θωμᾶ καὶ τοῦ Κανονικοῦ Ἐρβέρτου Waddams ἀφίκετο εἰς τὴν Πόλιν ἡμῶν πρὸς συζήτησιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς προωθήσεως τῶν σχέσεων τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἡ ἀντιπροσωπεῖα αὕτη συνηγήθη δὲς, τὴν 8ην καὶ 9ην Μαΐου, μετὰ τῆς ἐπὶ τῶν Πανορθόδοξων Συνόδων καὶ Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς. Κατὰ τὸ ἐκδοθὲν ἀπὸ κοινοῦ ἀνακοινωθὲν,

«Αἱ συζητήσεις διεξήχθησαν ἐν ἀτμοσφαίρᾳ ἀδελφικοῦ πνεύματος, συμφωνηθέντος, ὅπως χρησιμοποιοῦνται πᾶσα εὐκαιρία, πρὸς προώθησιν τῶν μεταξὺ τῶν δύο ἐνδιαφερομένων Ἐκκλησιῶν ὑφισταμένων ἀγαθῶν σχέσεων»⁵⁷.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1956 ἔλαβον χώραν θεολογικαὶ συνομιλίαι⁵⁸ μεταξὺ ἀντιπροσωπεῖας τῆς Ρωσσιτικῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, ὀρισθείσης ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Μόσχας Ἀλεξίου ἐκ 12 μελῶν, με πρόεδρον τὸν Ἐπίσκοπον Σολένσκ Μιχαήλ, καὶ ἑτέρας τῶν Ἀγγλικανῶν, διορισθείσης ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας, ἐξ 9 μελῶν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ὑόρκης Μιχαήλ Ράμσεϋ. Αἱ ἐργασίαι ἐγένοντο κατὰ τὸ σύστημα τῶν συζητήσεων τοῦ Βουκουρεστίου δι' ἀναγνώσεως ἐκατέρωθεν ἐργασιῶν—εἰσηγήσεων ἐπὶ ὀρισθέντων ἐκ τῶν προτέρων θεμάτων καὶ τῆς ἐπακολουθήσεως συζητήσεων, οὐχὶ ὅμως τοσοῦτον ἐκτενῶν. Ἡ μόνη διαφορὰ ἔγχειται

56. 0 (1955)398-9. 31 (1956)243-4. H.M. Waddams, ed., Op. cit., pp. 14-15.

57. 0 31 (1956)243-4.

58. W.S. Schneirla, Op. cit., pp. 7-22. H.M. Maddams, ed., Op. cit. Journal of the Moscow Patriarchate, Sept. 1956 (in Russian).

εἰς τὸ ὅτι ἐπίσημα Πρακτικά, ἔχοντα τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἔγκρισιν τῶν δύο ἐπιτροπῶν δὲν ἐξεδόθησαν, ἀλλ' ἐκάστη ἀντιπροσωπεῖα ἐξέδωκεν ἀφ' ἐαυτῆς τὰ Πρακτικά τῶν συζητήσεων.

Ἀνεγνώσθησαν μελέται ὑπὸ τοὺς ἐξῆς τίτλους : ἡ Ἱστορία τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ρωσσοικῆς Ὁρθόδοξου καὶ Ἀγγλίας, ἡ οὐσία τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἐν αὐτῇ θέσις τῶν Λαϊκῶν, Ἁγία Γραφή καὶ Παράδοσις, Δόγμα, Θεολογούμενον καὶ Προσωπικὴ Γνώμη, Σύμβολα, Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι καὶ ἡ προσθήκη τοῦ Filioque, τὰ Μυστήρια, Ἔθιμα καὶ Νόμιμα παρὰ τοῖς Ὁρθόδοξοις καὶ Ἀγγλικανοῖς. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν συζήτησιν κατεφάνη ὁ βαθμὸς συμφωνίας καὶ διαφωνίας μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

1) Εἰς τὸ ἐκκλησιολογικὸν ζήτημα, οἱ Ὁρθόδοξοι ἐτόνισαν τὴν ἀνάγκην πλήρους δογματικῆς συμφωνίας διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἐνότητος. Καὶ τὰ δύο μέρη ἐδήλωσαν ὅτι «πλήρης ἐνότης εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ ἐπιτυγχανομένης τῆς συμφωνίας ἐπὶ τῶν ἐξῆς θεμάτων: α') ἡ Πίστις καὶ αἱ πηγαὶ αὐτῆς: Γραφή καὶ Παράδοσις, β') ὁ Κλῆρος, γ') τὰ Μυστήρια».

2) Ἁγία Γραφή καὶ Παράδοσις. Ἀπὸ κοινοῦ ἐδηλώθη, ὅτι ὁ Κανὼν τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τὰς δύο Ἐκκλησίας, ἡ Θεοπνευστία ἐκτείνεται μόνον ἐπὶ τῶν κανονικῶν βιβλίων καὶ ὅτι τὰ μὴ κανονικὰ εἶναι χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα πρὸς διαπαιδαγώγησιν. Ἡ θεοπνευστία δὲν συνεζητήθη ἐκτενῶς, ἀλλὰ παρετηρήθη μία διαφορὰ γνώμης ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ θεοπνεύστου τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀνθρωπίνου παράγοντος. Ἀμφότεραι αἱ Ἐκκλησίαι ἀποδίδουσαι τὸ αὐτὸ κύρος εἰς τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον καὶ τὴν Ἑλληνικὴν μετάφρασιν τῶν Ὁ: Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δέχεται τὸ Textus Receptus διὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἐνῶ ἡ Ἀγγλικανικὴ, χρησιμοποιοῦσα καὶ τοῦτο ἔχει καὶ ἄλλα κείμενα.

Ἀπὸ κοινοῦ ἐγένετο δεκτὴ ἡ Παράδοσις ὡς περιλαμβάνουσα «τὰς θεόθεν ἀποκαλυφθείσας ἀληθείας παραδοθείσας (μεταδοθείσας) ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων διὰ τῶν Πατέρων». «Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν ὡς μίαν ἀνεξάρτητον πηγὴν τῆς διδασκαλίας τῆς πίστεως, τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία παραδέχεται ὅτι ἡ Ἱερὰ Παράδοσις δὲν δύναται νὰ προσθέσῃ τι τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὴν πίστιν εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς Ἁγίας Γραφῆς».

3) Δόγμα καὶ Γνώμη. Οἱ Ὁρθόδοξοι ἐδήλωσαν ὅτι «τὰ Σύμβολα καὶ οἱ Ὅροι τῶν 7 Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἀποτελοῦσι τὰς οὐσιώδεις ἀληθείας τῆς πίστεως τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅτι ἐνῶ τὰ δόγματα ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῶν εἶναι δυνατὸν νὰ διαπτυσθῶσιν, ὅμως εἶναι ἀδύνατον νὰ νοηθῇ ἀνάπτυξις (ἐξέλιξις) αὐτῶν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ περιεχομένου αὐτῶν». Ἐπίσης ὠμίλησαν καὶ περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ Θεολογούμενου καὶ τῆς προσωπικῆς Θεολογικῆς γνώμης. Οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐδήλωσαν, ὅτι «τὰ δόγματα τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων διε-

τύπωσαν τὴν πίστιν, καθὼς γίνεται ἀποδεκτὴ ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὅτι οὐδεμία ἐπίσημος Ἀγγλικανικὴ δήλωσις ὑφίσταται ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν Συνόδων». Ἐπίσης πιστεύουσιν, ὅτι «ἡ ποικιλία τῶν γνωμῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ παρέχει ἐξαιρετικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν πλήρη κατανόησιν τῆς πίστεως καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς τοὺς ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας εὐρισκομένους».

4) Σύμβολα καὶ Σύνοδοι. Οἱ Ὁρθόδοξοι ἐδήλωσαν, ὅτι «τὸ Σύμβολον τῆς Νικαίας-ΚΠόλεως, ὑφ' ἣν μορφήν ἐπεκυρώθη, ἄνευ τῆς προσθήκης τοῦ Filioque ἀποτελεῖ τὸ Καθολικὸν (Οἰκουμενικὸν) Σύμβολον καὶ μίαν τῶν μὴ δυναμένων ἀλλαγῆναι δογματικῶν ἀποφάσεων τῶν 7 Οἰκουμενικῶν Συνόδων». Οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐδέχθησαν, ὅτι ἡ προσθήκη τοῦ Filioque ἐγένετο ἀντικανονικῶς καὶ ὅτι κατ' ἀρχὴν δὲν ἔπρεπε νὰ συμπεριληφθῇ αὕτη ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς Πίστεως. Ὑπεστήριξαν τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ Filioque δὲν ἦτο αἰρετικὴ καὶ ὅτι ἡ πίστις τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν πίστιν τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τοῦ Συμβόλου ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ μορφῇ.

5) Μυστήρια. Οἱ Ὁρθόδοξοι ὑπεστήριξαν τὴν περὶ ἑπτὰ Μυστηρίων Ὁρθόδοξον διδασκαλίαν. Οἱ Ἀγγλικανοὶ διέστειλαν τὰ δύο (Βάπτισμα, Θεία Εὐχαριστία) ἐκ τῶν ἄλλων πέντε καὶ ἐδήλωσαν «τὴν πλήρη ἀποδοχὴν τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως περὶ τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν Θείων Δώρων ἐν τῷ Μυστηρίῳ τῆς Θείας Εὐχαριστίας».

6) Ἔθιμα, Νόμιμα. Οἱ Ὁρθόδοξοι ἐδήλωσαν, ὅτι «ἡ τιμητικὴ προσκύνησις πρὸς τὴν Θεοτόκον, ἡ ἐπίκλησις τῶν Ἁγίων, ἡ χρῆσις τῶν Εἰκόνων καὶ αἱ ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων εὐχαὶ δὲν ἀποτελοῦσιν ἔθιμα, δυνάμενα νὰ νοηθῶσιν ἴδια μᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀμετάβλητα δόγματα τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας». Οἱ Ἀγγλικανοί, σχετικῶς περὶ τῶν Μυστηρίων, ἐδήλωσαν, ὅτι συμφωνοῦσιν ἀπολύτως πρὸς τὰς δηλώσεις τῶν Ἐπιτροπῶν τοῦ 1931 καὶ 1935 καὶ ἀνέπτυξαν τὰς δυσκολίας, τὰς ἐκ τῆς Ἱστορίας καὶ τῆς Γραφῆς προερχομένας, διὰ τοὺς Ἀγγλικανοὺς «ὡς πρὸς τὴν ἀποδοχὴν ἐνίων λατρευτικῶν πράξεων τῆς Ρωσικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας»⁵⁹.

Αἱ συνομιλίας τῆς Μόσχας χαρακτηρίζονται ὡς τὸ Α' ἐπίσημον θεολογικὸν συνέδριον μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ρωσικῆς Ὁρθοδόξου καὶ Ἀγγλίας⁶⁰. Ὡς ἐκ τούτου κέκτηνται κύρος οὐχὶ ἀπόλυτον καὶ τελειωτικόν, ἀλλὰ προκαταρκτικόν, ἐξερευνητικόν καὶ συμβουλευτικόν. Τοῦτο ὑπεστηρίχθη ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ συνεδρίου. Ἀφ' ἑτέρου σκοπὸν εἶχον νὰ φέρωσι καὶ τὴν Ρωσικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν εἰς τὸ ἴδιον ἐπίπεδον τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ θεολογικῶν σχέσεων, εἰς ὃ εἶχον φθάσει αἱ

59. W.S. Schneirla, Op. cit., pp. 14-6. H.M. Waddams. Op. cit., pp. XVII-XXI. 66-120.

60. H.M. Waddams, Ib., pp. VII, X, XI, XVI.

κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη σχέσεις τῶν λοιπῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τοὺς Ἀγγλικανούς ὑπὸ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας⁶¹.

Ἀξία μνείας εἶναι καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ ἐπισκέψεων ἐκπροσώπων τοῦ μοναχικοῦ κόσμου τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, διὰ τῆς ἐλεύσεως Ἀγγλικανῶν μὲν εἰς Ρωσίαν τὸ 1958 καὶ Ρώσων Ὀρθοδόξων εἰς Ἀγγλίαν τὸ 1960⁶².

Σπουδαῖον ἱστορικὸν γεγονός τῶν τελευταίων ἐτῶν συνιστᾷ τὸ Θ' ἐν Λάμπεθ Συνέδριον τοῦ 1958⁶³. Παρὰ τὴν ὕφισταμένην καλὴν διάθεσιν καὶ τὰς προσπάθειάς τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας περὶ ἐπαναλήψεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Μικτῆς Δογματικῆς Ἐπιτροπῆς Ὀρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν πρὸ τοῦ Συνεδρίου τούτου καὶ ὑποβολῆς τῆς Ἐκθέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸ Συνέδριον τοῦ Λάμπεθ, δὲν κατέστη τοῦτο δυνατόν. Ὡς ἐκ τούτου, αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἐκαλοῦντο ἵνα ἀποστείλωσιν ἀντιπροσώπους, οἵτινες θὰ παρίσταντο ἀπλῶς κατὰ τὰς ἐναρκτηρίου τελετὰς καὶ θὰ προέβαινον εἰς ἀνεπίσημον μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν ἀνταλλαγὴν σκέψεων. Αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἀντεπροσωπεύθησαν διὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Θυατείρων Ἀθηνᾶγορου καὶ τοῦ Μητροπολίτου Μελίτης (νῦν Ἀμερικῆς) Ἰακώβου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τοῦ Μητροπολίτου Μίνσκ Πιτιρίμ, τῶν Ἐπισκόπων Σμίνσκ Μιχαὴλ καὶ Σεργιέβου Ἀντωνίου καὶ τριῶν ἄλλων μελῶν τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, τοῦ Μητροπολίτου Μολδαβίας Ἰουστίνου καὶ ἑνὸς ἱερέως τοῦ Πατριαρχείου Ρουμανίας καὶ τοῦ Μητροπολίτου Βάρνης τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας. Ἡ ὀρθόδοξος ἀντιπροσωπεῖα συνητήθη, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου, μετ' ἰδιαιτέρας Ἐπιτροπῆς ἐξ Ἀγγλικανῶν, προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἰόρκης Δρος Ράμσεϋ, εἰς δύο συνεδρίας, μετὰ δὲ τὰς συσκέψεις ταύτας διευτυπώθη ἡ ἐξῆς πρότασις:

«Ἡ παροῦσα συνέλευσις ἀσχοληθεῖσα διὰ μακρῶν μὲ τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων μεταξὺ Ὀρθοδόξου καὶ Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, γνωρίζει πρὸς τὸ Συνέδριον τοῦ Λάμπεθ ὅτι: α) τυγχάνει κοινὴ ζωηρὰ ἐπιθυμία ἢ ἐπὶ πλέον προσέγγις μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, β) αἱ ἀρξάμεναι ἐν ἔτει 1931 συν-ομιλῆσαι, ὡς καὶ αἱ γινόμεναι ἐν Βουκουρεστίῳ ἐν ἔτει 1935 καὶ ἐν Μόσχᾳ 1956, πρέπει νὰ συνεχισθῶσιν ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι καὶ οὐχὶ ἀπλῶς ὡς διμερεῖς, ἀλλὰ πλήρως ἀντιπροσωπευτικαὶ τῶν τε Ὀρθοδόξων καὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς καὶ Ἐπισκοπελιανῆς Ἐκκλησίας»⁶⁴.

61. Ο 31 (1956) 244. H.M. Waddams, ed., Op. cit., p. XVI, 87. W.S. Schneirla, Op. cit., p. 22.

62. Γρηγορον 33 (1960) 370-1. The Cowley Evangelist, August 1960, pp. 101-4. M. Shaw (S.S.M.), Theological Education in Russia, Theology 51 (1958) 460-2.

63. Φιλαδελφείας Ἰακώβου, Τὸ Συνέδριον τοῦ Λάμπεθ. Ἐνθ' ἄν., σ. 140-9, 427-442.

64. Φιλαδελφείας Ἰακώβου, ἔνθ' ἄν., σ. 441.

Εἰς τὸ ἰδιαιτέρον περὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τμήμα τῆς Ἐκθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς «Ἐπὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος καὶ τῆς Παγκοσμίου Ἐκκλησίας» οὐδεὶς γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀνάγκης μυστηριακῆς ἐπικοινωνίας μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Σημειοῦνται αἱ ὑφιστάμεναι καλὰ σχέσεις μεταξύ Ἀγγλικανῶν καὶ Ὁρθοδόξων ὡς καὶ ἡ λόγῳ τῆς ἐλεύσεως τῶν Ὁρθοδόξων εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως σπουδαιότης καὶ προαγωγή σχέσεων τούτων⁶⁵. Τὸ Συνέδριον τοῦτο εἰς τὴν 40ὴν ἀπόφασιν ἐκφράζει τὸν πόθον ὑπὲρ τοῦ διορισμοῦ Μικτῆς Δογματικῆς Ἐπιτροπῆς.

«40. Τὸ συνέδριον ἐπληροφορήθη μεθ' ἰκανοποιήσεως περὶ τῆς ἀλληλογραφίας μεταξύ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, καὶ υἰοθετεῖ θερμῶς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Πατριάρχου περὶ συνεχίσεως τῶν Ἀγγλοορθοδόξων συζητήσεων κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Μικτῆς Δογματικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1931»⁶⁶.

Τὸ Ἱστορικὸν Μέρος τῆς παρούσης μελέτης κλείει διὰ τῆς ἐπισήμου ἐπισκέψεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας Δρος Τζώφφρεϋ Φίσσερ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἔνθα συνηντήθη μετὰ τοῦ Πατριάρχου τῆς Ἀγίας Πόλεως Κ. Βενεδίκτου καὶ εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἔνθα ἐγένετο δεκτὸς μετὰ πολλῶν τιμῶν ὑπὸ τοῦ Παν(του) Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κ. Ἀθηναγόρου (1960). Κατὰ τὴν ἐν Φαναρίῳ διαμονὴν του ἐδέχθη ὡς δῶρον Ἐγκόλπιον καὶ ἐπέδωκεν εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην τὸν Σταυρὸν τοῦ Λάμπεθ⁶⁷, τὸ ἀνώτατον τοῦτο σύμβολον τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, τὸ διδόμενον εἰς ἐκκλησιαστικοὺς ἡγέτας ἄλλων Ἐκκλησιῶν ἕνεκα τῶν προσπαθειῶν των διὰ τὴν σύσφιγξιν τῶν μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν σχέσεων καὶ ἐν ταῖς διεκκλησιαστικαῖς σχέσεσι, καθιδρυθὲν τὸ ἔτος 1940.

(Συνεχίζεται)

65. Φιλαδελφείας Ἰακώβου, Αὐτ., σ. 440. The Lambeth Conference 1958, 2.50.

66. Φιλαδελφείας Ἰακώβου, Αὐτ., σ. 437. The Lambeth Conference 1958, 1.39.

67. Πρῶτος τιμηθεὶς διὰ τοῦ Σταυροῦ τούτου ὑπῆρξεν ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Θυατείρων Γερμανὸς τὸ 1942. Ἐκ τῶν Ὁρθοδόξων δεύτερος ἔλαβε τὸ παράσημον τοῦτο ὁ καθηγητὴς κ. Ἀμίλκας Ἀλιβιζάτος, τρίτος δὲ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Anglican Commemoration of the Twentieth Anniversary of Archbishop Germanos Arrival in London. H.M. Waddams, Tribute to Dr. H. Alivisatos, Op. cit., pp. 505-6. Ἀπόστολος Ἀνδρέας 10(1960) ἀρ. 490-2, 494.